

विभाग ९ लैंगिक संबंधातून सक्रमित होणारे संसर्ग (गुप्तरोग)

विभागाचे उद्दीष्ट

- गुप्तरोग/जनन रोगाबद्दल जास्त माहिती मिळविणे आणि त्याबद्दल जाणीव निर्माण करणे. गुप्तरोग/जनन रोगांची देशातील व्याप्ती आणि समस्येबद्दलही माहिती करून घेणे.
- सामान्य गुप्तरोग/जननरोगांची गंभिरता आणि त्यातून उद्भवणारी गुंतागुंत समजून घेणे. या रोगांवर जर उपचार केले नाही तर त्याचे दीर्घ कालीन आरोग्यावर आणि खास करून जनन आरोग्यावर होणारे परिणाम जाणून घेणे.
- गुप्तरोग/जननरोगाच्या व्यवस्थापनाबद्दल जाणीव.
- जोखीम तपासून त्याची व्याख्या करणे आणि रुग्णाला संदर्भित करण्यासाठी पायऱ्यांचे वर्णन.
- गुप्तरोग/जननरोगांबद्दल रुग्णांना प्रतिबंध यशस्वी उपचार आणि जोडीदाराच्या उपचारांसाठी समुपदेशन समाजात जनजाणीव निर्माण करण्यात आणि प्रतिबंध करण्यासाठी ए. एन. एम नी त्यांची भूमिका समजून घेणे.

लैंगिक संबंधातून सक्रमित होणारे संसर्ग (एस.टी.आय) म्हणजे काय?जनन मार्गाला होणारे संसर्ग म्हणजे काय? (आर. टी. आय.)

लैंगिक संबंधातून सक्रमित होणारे संसर्ग जीवाणूमुळे उदा. बॅक्टेरिया विषाणू किंवा प्रोटोज़ोआ पासून एका व्यक्तीकडून दुसऱ्या व्यक्तीला लैंगिक संबंधातून संसर्ग होतो. लैंगिक संबंधातून सक्रमित होणारे स्राव कधी कधी लैंगिक संबंध न ठेवताही संक्रमित होऊ शकतात.

प्रजनन मार्गाचे संसर्ग म्हणजे असे कोणतेही संसर्ग जे प्रजनन मार्गाला होऊ शकतात. स्त्रियांमध्ये बाहयांग, योनी सरव्हीक्स मूत्रनलिका, ट्यूबज किंवा अंडाशय (ओव्हरीज) इ. ना हा संसर्ग होऊ शकतो. पुरुषांमध्ये प्रजनन मार्गाच्या संसर्गात लिंग अंडकोष (स्क्रोटम) किंवा (प्रोस्टेट) पुरस्थ ग्रंथीचा समावेश आहे.

लैंगिक संबंधाच्या संसर्गामुळे होणारे रोग विरुद्ध लैंगिक संबंधाच्या संक्रमण होणारा जंतु संसर्ग

इतिहासात डोकावून पाहिले असता असे दिसून येते की, जंतु संसर्ग आणि रोग लैंगिक संबंधातून होतात याचे विश्लेषण करून सांगतांना या शब्दप्रयोगाशी सामाजिक कलंक आणि नैतिकता जोडली गेली आहे, म्हणूनच वैद्यकिय सार्वजनिक आरोग्याच्या आधारे अचूक, तांत्रिक वर्णन करणाऱ्या शब्दाच्या गरजेतून एस. टी. आय हा शब्द प्रयोग शोधून या शब्दाला डब्लू. एच ओ ने मान्यता दिली आणि हा शब्द प्रयोग प्रमाणित करण्यात आला.

गुप्तरोग आणि एच आय व्ही चा संसर्ग

एच. आय. व्ही. या विषाणूमुळे एडस् होतो. एच. आय. व्ही. हा एक प्रकारचा गुप्तरोग असून बऱ्याच देशांमध्ये मृत्युचे हे प्रमुख कारण आहे. याचे संसर्ग गुप्तरोग सारख्याच वर्तणुकीमुळे होतो, ज्यामुळे अन्य गुप्तरोगांचा संसर्ग होतो. त्यामुळे जेव्हा गुप्तरोगाचा धोका आहे त्याच बरोबर एच. आय. व्ही. संसर्गाचा ही धोका असतो. या दोन्हीमधील फरक जाणणे आवश्यक आहे. यामुळे रुग्णांना प्रभावी शुश्रूषा आणि ज्या रुग्णांच्या जनन मार्गाच्या संसर्गाच्या तक्रारी असलेल्या रुग्णांना चांगला सल्लाही देता येईल.

एच. आय. व्ही. आणि गुप्तरोगाच्या प्रसाराचा अगदी जवळचा संबंध आहे, हे अभ्यासावरून दिसून येते. एच. आय. व्ही. संसर्गाचा एक सहघटक म्हणून गुप्तरोग ओळखला जातो. अनेकांशी लैंगिक संबंध ठेवणाऱ्या लोकांना गुप्तरोग आणि एच. आय. व्ही. सारखे संसर्ग होण्याचा जास्त धोका असतो. (९० टक्के) गुप्तरोग असलेल्या कडून किंवा संसर्गित जोडीदारकडून जोडीदाराला एच. आय. व्ही. चा संसर्ग होऊ शकतो.

उदा. एखाद्या व्यक्तीला शॅकरोईड, क्लॉमेट्रिया, गन्होरीया, सिफीलिस किंवा ट्रायकोमेनासचा संसर्ग झाला असेल तर अशा व्यक्तीकडून त्याच्या जोडीदाराला ज्याला यापैकी एकही जरी गुप्तरोग झालेला असेल त्या व्यक्तीला एच. आय. व्ही. होण्याचा चौपट धोका असतो. व्रणयुक्त गुप्तरोग (उदा. जनायटल हरपिस, सिफीलिस किंवा शॅकरोईड) प्रत्येक संबंधावेळी एच. आय. व्ही. संक्रमणाचा धोका वाढतो. हा धोका व्रणयुक्त गुप्तरोगापेक्षाही (उदा. गन्होरीया किंवा क्लोमेट्रियो) कारण लिंगावरील व्रणांमधून एच. आय. व्ही. चा संसर्ग अगदी सहजपणे शिरकाव करू शकतो. ज्यामध्ये व्रण नाहीत अशा गुप्तरोगामुळेही पांढऱ्या रक्तपेशी वाढल्यामुळे एच. आय. व्ही. संक्रमणाचा धोका वाढतो. (पांढऱ्यापेशींमध्ये एच. आय. व्ही. विषाणूसाठी रिसेप्टर साईट्स अशा जागा जिथे या विषाणूंना सहज प्रवेश मिळतो) पांढऱ्या पेशींचे प्रमाण जननमार्गात वाढते आणि यामुळे जजनेंद्रियांना सूज येऊन तिथे दुखापत होऊन तिथून एच. आय. व्ही. चे विषाणू शरीरात सहजतेथे प्रवेश करू शकतात.

गुप्तरोग/ जननमार्गांमध्ये संसर्ग होण्याचे मार्ग

गुप्तरोग बॅक्टेरीया, विषाणू किंवा प्रोटोजुआ मुळे होतात. याचा संसर्ग लैंगिक संबंधातून एकाकडून दुसऱ्याला होतो. जननमार्गाचे संसर्ग (आर. टी. आय) लैंगिक संबंधातून होत नाहीत हा संसर्ग सामान्य सूक्ष्मजीव जे जनन अवयवांबरोबर राहत असतांना अस्थिर झाल्यामुळे होतो, म्हणजेच एन्डोजिनास संसर्ग (उदा असुरक्षित संबंध) आणि वैद्यकिय शस्त्रक्रिया उदा. असुरक्षित गर्भपात, असुरक्षित बाळंतपण इ. यामुळे संसर्ग निर्माण होतो, म्हणजेच आयट्रोजनिक संसर्ग.

पुरुषांमध्ये एन्डोजिनास किंवा आयट्रोजनिक संसर्गापेक्षा गुप्तरोग अधिक प्रमाणात आहेत. तर स्त्रियांमध्ये आर. टी. आय मध्ये मुख्यत्वे करून लैंगिक संबंधातून संक्रमित होणारे रोग आणि संसर्ग हे सामान्यता योनीतील विशिष्ट भाग ज्यामध्ये बॅक्टेरिया आणि बुरशी मुळे (फंगस) अस्थिरता झाल्यामुळे होतो. ही अस्थिर स्थिती आणि हा संसर्ग वैद्यकिय क्रिया ज्याचा संबंध गरोदरपणा, जन्म किंवा गर्भपात जे असुरक्षितपणे केले जाण्याशी आहे.

काही गुप्तरोग प्रतिजैविके (अँटिबायोटिक) किंवा अन्य औषधे घेतल्याने बरे होतात, तर काही गुप्तरोगांवर उपचार होऊ शकत नाहीत. एच. आय. व्ही. ज्यामुळे एड्स होतो आणि हा एक विषाणूजन्य गुप्तरोग आहे. आणि अनेक देशांमध्ये मृत्युचे मुख्य कारण आहे. या दोन्ही मधील फरक समजून घेणे आवश्यक आहेत. यामुळे जननमार्गाच्या तक्रारी असलेल्या रुग्णांना प्रभावी शुश्रुषा आणि चांगला सल्ला देता येईल.

चित्र १ आर. टी. आय/एस. टी. आय आणि एच. आय. व्ही. संसर्ग

आर. टी. आय. चा धोका वाढविणारे घटक

वाईट सामान्य आरोग्य/अनारोग्य

- जननअवयवांचे वाईट आरोग्य/स्वच्छतेचा अभाव
- मासिक पाळीच्या वेळी स्वच्छतेचा अभाव
- स्त्रियांमध्ये बाळंतपण, गर्भपात आणि आ. यु. सी. डी. (कॉपर टी) लावतांना आरोग्याच्या सेवा पुरविणाऱ्यांकडून अनारोग्याच्या सवयी.

गुप्तरोगाचा धोका वाढविणारे घटक

- असुरक्षित लैंगिक संबंध
- अनेक जोडीदार
- लिंगाच्या भागातील त्वचेवर दुखणारी जखम, युरेश्रल (मूत्रवाहक) नळीतून येणारा स्राव किंवा संसर्गित योनीतून येणारा स्राव.
- मागील काळात झालेला गुप्तरोगाचा संसर्ग.
- स्त्रियांमधील गुप्तरोग/आर. टी. आय याबद्दल खास काळजी

गुप्तरोग स्त्रिया आणि पुरुष दोघांनाही हानी पोहोचवतात. पण स्त्रिया या संसर्गाला जास्त बळी पडू शकतात, आणि पुरुषांच्या तुलनेत उपचारही कमी प्रमाणात घेतात. त्यामुळे मुलभूत गुंतागुंत उदा. वंध्यत्व, नळीमध्ये गर्भ राहणे (एक्टोपिक), सर्वायकल कॅन्सर, पेलव्हीक इन्फ्लेमेशन डिजीज, पोटातील गर्भलाही संसर्ग होणे इ.

जोखीम गट

समाजामध्ये बऱ्याच समुदायामध्ये काही लोक गुप्तरोगांना सहज बळी पडू शकतात. भिन्न समुदायांमध्ये खालील गटांचा समावेश होतो

- किशोरवयीन मुली आणि जे लैंगिक दृष्ट्या सक्रिय आहेत आणि असुरक्षित लैंगिक संबंध ठेवतात.
- पैसे कमविण्यासाठी स्त्रिया अनेक जोडीदार ठेवतात.
- शरीर विक्रय करणाऱ्या स्त्रिया आणि पुरुष आणि त्यांचे जोडीदार,
- पुरुष आणि स्त्रिया ज्यांना नोकरीमुळे त्यांच्या कुटुंबापासून लांब रहावे लागते किंवा ज्यांचे नेहमीचे जोडीदार दीर्घकाळासाठी लांब असतात.
- समलिंगी पुरुष आणि हिजडे
- रस्त्यावरील मुले, तुरुंगात राहणारे इ.

स्त्रियांमध्ये गुप्तरोग/आर. टी. आय कोठे होतो?

स्त्रियांमध्ये जननेंद्रियाचा बाहेरील भाग योनी आणि सरव्हीक्स ज्यांना खालील जननमार्ग असे संबोधिले जाते यांचा समावेश आर. टी. आय मध्ये होतो. गर्भाशय, गर्भवाहक नलिका आणि ओव्हरीज (अंडकोष) यांना वरील जननमार्गाचा संसर्ग असे संबोधिले जाते.

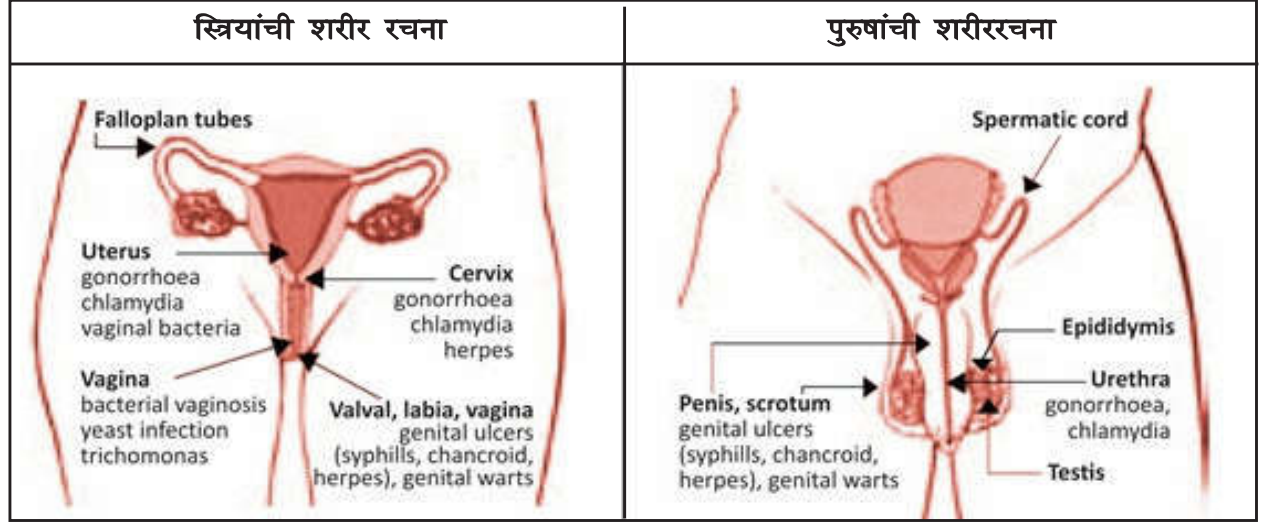
वरील जननमार्गाचे संसर्ग उदा. सरव्हीक्सला होणारा संसर्ग हा वजायनाटीय (योनी संसर्ग) पेक्षा जास्त गंभीर आहे कारण या संसर्गामुळे पुढे होणारे परिणाम गंभीर असून शोधून काढणे कठीण आहे, आणि बरेच वेळा हे लक्षणाविरहित असतात.

पुरुषांमध्ये गुप्तरोग/आर. टी. आय कुठे आढळतात?

साधारणपणे आर. टी. आय. लोअर रिप्रॉडक्टिव्ह ट्रॅक्टमध्ये (मुत्रवाहक नलिका) होतात. जर आर. टी. आय. ना उपचार केले नाही तर संसर्ग व्हास डिफन्समधून (शुक्रजंतुवाहक नलिका) वर अप्पर रिप्रॉडक्टिव्ह ट्रॅक्ट (यामध्ये अंडकोष आणि एपिडीडायमिसचा समावेश आहे) पुढे यामुळे प्रोस्टायटीस आणि एपिडीडायमिस होऊ शकतो.

पुरुषांमध्ये होणारा आर टी आय चा संसर्ग शोधून काढायला आणि उपचार करणाला सोपा आहे कारण बरेच वेळा याची लक्षणे दिसून येतात.

शरीरातील भिन्न ठिकाणे जिथे स्त्रियां आणि पुरुषांना गुप्तरोग/आर.टी आय होऊ शकतात.

स्रोत इंटीग्रेटींग एस. टी. आय/आर. टी आय केअर फॉर रिप्रॉडक्टिव्ह हेल्थ, सेक्सुअली ट्रान्समीटेड अॅन्ड अदर रिप्रॉडक्टिव्ह ट्रॅक्ट इन्फेक्शन्स, अ गाईड टू इसेन्शल प्रॅक्टिस २००५ डब्ल्यू. एच. ओ.

सामान्यतः होणारे आर. टी. आय. नेहमीच लैंगिक संबंधातून संसर्गित होत नाहीत.

१. बॅक्टेरीयल वेजिनोसिस (बी. व्ही) — आर. टी. आय स्त्रियांमध्ये आढळून येतात स्त्रियांमध्ये बॅक्टेरिया जास्त प्रमाणात वाढल्यामुळे आणि योनीच्या आजूबाजूच्या वातावरणातील समतोल बिघडल्यामुळे हा संसर्ग होतो.
२. योनीतील यीस्ट संसर्ग — जेव्हां आजूबाजूच्या वातावरणात बदल होतो आणि यस्टिचे प्रमाण जास्त वाढते तेव्हा स्त्रियांमध्ये कॅनडिडा अल्बिकन्स हा संसर्ग आढळून येतो.

एकूण २० गुप्तरोग आहेत त्यातील सर्वसाधारणपणे आढळून येणारे गुप्तरोग

०१. सिफीलिस: हा गुप्तरोग ट्रॉपोनीमा पॅलीडमच्या संसर्गामुळे होतो. सुरुवातीला जखम होऊन ती आपोआप भरून येते. यावर उपचार न केल्यास अतिशय गंभीर प्रकारची गुंतागुंत होऊ शकते किंवा मृत्यूही होऊ शकतो.
०२. गन्होरिया: हा गुप्तरोग नाईसेरीया गन्होरियाच्या संसर्गामुळे होतो. यामुळे स्त्री आणि पुरुषात वंध्यत्व येऊ शकते. यामध्ये ऑपर्थॅलमिआ निओनॅटारमचा समावेश आहे.
०३. क्लेमेडियाचा संसर्ग: क्लेमेडिया ट्रेकोमॅटीसच्या संसर्गामुळे होणारा गुप्तरोग स्त्री आणि पुरुष दोघांनाही होतो. बरेच वेळा हा गुप्तरोग लक्षण विरहीत असतो.
०४. ट्रायकोमोनास संसर्ग: ट्रायकोमोनास वॅजिनलिसच्या संसर्गामुळे होणारा गुप्तरोग लक्षण विरहीत असतो.
०५. शॅकरॉईड: हेमोफिलस ड्युक्रेईच्या संसर्गामुळे लिम्फ नोडस्ना सूज येते आणि जनन अवयवांभोवती दुखरे व्रण होतात.
०६. जनायटल हरपिस: हरपिस सिम्पलेक्सच्या संसर्गामुळे जनन अवयवांभोवती व्रण होतात
०७. जनायटल आणि सरव्हायकल वॉर्टस : ह्युमन पॉपिलोमा विषाणूमुळे (एच. पी. व्ही) हा संसर्ग होतो. जनन अवयवांवर एच. पी. व्ही विषाणूच्या काही प्रकारच्या विषाणूमुळे एक प्रकारची वाढ किंवा वॉर्टस (कोड) येतात. अन्य एच. पी. व्ही च्या प्रकारांमुळे सरव्हायकल कॅन्सर होऊ शकतो.

- ०८. एच. आय. व्ही. संसर्ग: हा संसर्ग (हुंमन ईम्युनोडोफिशन्सी विषाणू) रेट्रोव्हायरस मुळे होतो. रेट्रोव्हायरसमुळे प्रतिकार शक्ती कमी होते आणि एड्स होतो.
- ०९. हिपेटायटीस बी आणि हिपेटायटीस सी: या संसर्गामुळे लिव्हर खराब होते आणि बरेच वेळा लिव्हर (यकृत) निकामीही होते.
- १०. डोनोवेनॉसिस: या प्रकारचा गुप्तरोग क्लायमॅटोबॅक्टेरीयम ग्रॅन्युलोमायटीस किंवा क्लिबसेला ग्रॅन्युलोमायटीसच्या संसर्गाने होतो. या संसर्गामुळे जिथे संसर्ग झाला आहे त्या जागेवर गंभीर व्रण दिसून येतात. हे व्रण पुढे एकमितपणे वाढतात आणि त्यामुळे व्रणांची कायमची खूण राहते आणि जनन अवयावांचे नुकसान होते.
- ११. लिम्फोग्रॅन्युलोमा वेनेरीयम (एल. जी. व्ही): गुप्तरोगाचा संसर्ग क्लेमेडीया ट्रॅकोमेटीस या उपगटामुळे होतो. यामुळे लिम्फ नोडस्वर सूज येते आणि त्यामुळे जनन भागात लिम्फनोड मधून होणाऱ्या निचऱ्याला प्रतिबंधित केले जाते. एल. जी. व्ही मुळे येणाऱ्या व्रणामुळे कायमचे नुकसान आणि त्याभागातील त्वचेचेही नुकसान होते.
- १२. मोलस्कम कोनटॅजीओसम: या प्रकारच्या गुप्तरोगाच्या संसर्ग विषाणूमुळे होतो. यामध्ये फार गंभीर नसलेला संसर्ग त्वचेला होतो. पुढे जाऊन यामुळे दुसऱ्या प्रकारचा बॅक्टीरीअल संसर्ग होण्याची शक्यता असते.
- १३. जेनायटील स्क्वेबीज (जननमार्गाची खरुज): या गुप्तरोगाचा संसर्ग स्त्री आणि पुरुष या दोघांनाही ईच माईट, सारकोप्टीस स्कॅबाय यामुळे होतो.
- १४. प्युबिक लाईस (जनन मार्गातील केसात होणाऱ्या उवा): या प्रकारच्या गुप्तरोगात स्त्री पुरुष दोघांमध्ये जनन मार्गातील केसात उवा होतात (फायथिरस व्युबिक)

५. गुप्तरोग/आर. टी. आय. च्या खूणा आणि लक्षणणे.

खालील यादीमध्ये सामान्यपणे आढळणाऱ्या गुप्तरोग/ आर. टी. आय. च्या खूणा दिलेल्या आहेत.
पुरुषामध्ये

- मूत्रनलिकेमधून होणारा स्राव क्लॅमेडिया गन्होरीया आणि ट्रायकोमोनास संसर्ग
- जनायटल अल्सर लिंगावर होणारे व्रण, टी. पॅलीडम, एच ड्युक्रेयी
- जननमार्गात खाज क्लॅमेडीया, गन्होरीया आणि ट्रायकोमोनास संसर्ग
- सुजलेले आणि/किंवा दुखणारे वृषण (अंडकोष) क्लॅमेडिया, गन्होरिया

स्त्रियांमध्ये

- अचानक होणारा योनीस्राव: बी. व्ही क्लॅमेडीया, गन्होरिया ट्रायकोमोनास संसर्ग योनीमध्ये यीस्टचा संसर्ग.
- जननमार्गात खाज: बी. व्ही ट्रायकोमोनास संसर्ग, योनीमध्ये यीस्टचा संसर्ग
- अनैसर्गिक आणि/किंवा योनीमधून अतिशय जास्त प्रमाणात होणारा रक्तस्राव: क्लॅमेडीया गन्होरीया (टीप या प्रकारची लक्षणणे गुप्तरोगाशिवायही आढळून येतात.)
- लैंगिक संबंधानंतर रक्तस्राव: क्लॅमेडीया, गन्होरीया शॅकरोईड आणि जनायटल हरपिस.
- ओटी पोटात दुखणे (बेंबीच्याखाली पोटात दुखणे, ओटी पोटात दुखणे): क्लॅमेडीया, गन्होरीया
- सतत योनीला होणारा कॅन्डीडायसीस: एच. आय. व्ही/एड्स
- डीसपेरीनिया

पुरुष आणि स्त्रियांमध्ये

तोंडामध्ये फोड किंवा व्रण, ओठ, जननेंद्रिय, गुदद्वार किंवा त्याभोवतीचा भाग: शॅकरॉईड, जनायटल हरपिस आणि सिफीलिस

- जळजळ किंवा लघवी करतांना दुखणे: क्लॅमेडिया, जनायटल हरपिस, ट्रायकोमोनास संसर्ग आणि गन्होरीया
- जननेंद्रियाच्या भागात खाज किंवा चुणचुणणे: जनायटल हरपिस, कॅन्डीडायसिस
- काविळ (डोळे आणि त्वचा पिवळे होणे) आणि/किंवा ताप, डोकेदुखी, अंग दुखणे, गर्द रंगांची लघवी, हिपेटायसीस बी आणि सी.
- जननेंद्रियावर वॉर्टस किंवा बम्पस् गुदद्वार आणि सभोवताली: एच. पी. व्ही. (जनायटल वार्टस)
- फ्लूसारखा आजार (ताप, दमणे, डोकेदुखी, अंगदुखी) मध्यम प्रमाणात यकृताला सूज येणे: सी. एम. व्ही.
- त्वचेमध्ये लहान लहान छोटे चट्टे, साधारणपणे याला खाज येत नाही किंवा दुखतही नाही या चट्ट्यांचा रंग ताजा असल्याप्रमाणे दिसतो, पण रंगात पांढरा ते पिवळा ते गुलाबी या प्रमाणे बदलही होऊ शकतो: मोलेक्सम कॉन्टाजिओसम.
- जननेंद्रिय किंवा गुदद्वार जवळ च्या भागात लहान लालरंगाचे चट्टे किंवा व्रण येतात, जननेंद्रियाजवळील लिम्फोनोडना सूज येते, जननेंद्रियावर किंवा गुदद्वाराजवळ जन व्रण: एल. जी. व्ही (लिम्फो ग्रॅन्युलोमा वेनीरियम)
- तोंडातील त्वचा जननेंद्रिय किंवा गुदद्वाराच्या त्वचेखाली येणारे लाल नोड्युलस, यावर व्रण येतात आणि सूज येऊन मऊ होतात आणि बरेच वेळा यामधून सहजपणे रक्तही येते: डोनोवेनोसिस.

६ गुप्तरोग/आर. टी. आयमध्ये होणारी गुंतागुंत (दुष्परिणाम)

गुप्तरोग/आर. टी. आय. वर उपचार केले नाही तर त्यामुळे स्त्री पुरुष आणि नवजात बालकांमध्ये गंभीर परिणाम होऊ शकतात. हे परिणाम दीर्घ कालीन आणि खास करून स्त्रियांमध्ये जीवावर बेतणारे असतात. काही गुप्तरोग/आर. टी. आयमुळे गरोदरपणात गुंतागुंत होते किंवा जन्मतःच संसर्ग होऊ शकतो, पण दुर्दैवाने या संसर्गाच्या खूणा आणि लक्षणे अतिशय उशीरा दिसत असल्यामुळे गंभीर परिणाम प्रतिबंधित करता येत नाही आणि यामुळे जनन अवयव निकामी होतात.

गुप्तरोग आर. टी. आय. ची पुरुषांमध्ये होणारी गुंतागुंत

१. फिमोसिस, पॅराफिमोसिस आणि मूत्रवाहक नलिका अवरोधित होणे.
२. वृष्ण/अंडकोषाना सूज येणे.
३. वंध्यत्व: (वरील) अप्पर रिप्रॉडक्टिव्ह ट्रॅक्ट (मार्ग) ला कधी कधी होणाऱ्या संसर्गाचा परिणाम काही प्रमाणात किंवा पूर्णपणे शुक्राणू वाहक नलिका बंद होण्यात होतो. यामुळे शुक्रजंतू तयार होण्यावरही परिणाम होतो. यामुळे वीर्यामध्ये शुक्रजंतूचे प्रमाणे कमी किंवा अनैसर्गिक शुक्रजंतू होण्यावर होतो.
४. लिंगाचा होणारा कॅन्सर.

स्त्रियांमध्ये गुप्तरोग/आर. टी. आयमुळे होणारी गुंतागुंत

१. पेल्व्हिक इन्फामेटोरी डिसीज (पी. आय. डी.)

स्त्रियामधील आढळून येणाऱ्या आर. टी. आय संसर्गामधील हा एक अतिशय गंभीर संसर्ग आहे. हा संसर्ग खालील जननेंद्रीयाच्या मार्गात (सरव्हीक्स किंवा योनी) किंवा बाहेरील जीवजीवाणू जननेंद्रीयाच्या मार्गात वरच्या बाजूला जाउन तिथे होतो. (गर्भाशय, बीजवाहक नलीका, बीजांडे आणि त्याबाजूचे भाग) हा संसर्ग सामान्यतः सर्वसाधारण असून यामुळे जीवावरही बेतू शकते यामुळे टिस्युचे नुकसान होऊन कायमच्या व्रणामुळे बंध्यत्व येतो खूप जुने असे (पेल्व्हिक) ओटी पोटीत दुखणे आणि नळीमध्ये गर्भधारणा होण्याचा वाढता धोका वाढतो. स्त्रियामध्ये उपचार न केलेले गोनोकोकल आणि क्लॅमेडीयल संसर्ग पुढे ४० टक्केपर्यंत पेल्व्हिक इन्फामेटोरी डिसीज होतात यापैकी ४ केसमध्ये १ केस बंध्यत्वाची असते.

२. गरोदरपणातील विपरीत परिणाम

क्लॅमेडिया, गन्होरिया, सिफीलिस, जनायटल हरपीस इ. संसर्गामुळे गरोदरपणात आर. टी. आय चे विपरीत परिणाम होतात. एक्टोपिक म्हणजेच बीजवाहक नळीत राहणाऱ्या गर्भा बरोबर गरोदरपणातील अन्य वाईट परिणाम होतात. आर. टी. आयमध्ये खालील गोष्टींचा समावेश होतो.

- गर्भ खराब होणे— तात्कालिक गर्भपात किंवा स्टीलबर्थ (मृत बालकांचा जन्म)
- मुदतीपूर्व जन्म झाल्याने कमी वजन किंवा गर्भाची गर्भामध्ये असतांना वाढ खुंटणे.
- जन्मजात (उपजात) किंवा गर्भधारणेतील संसर्ग: डोळ्यातील संसर्ग त्यामुळे अंधत्व, इंफंड निमोनिया आणि मानसिक मंदत्व.

३. व्यंध्यत्व

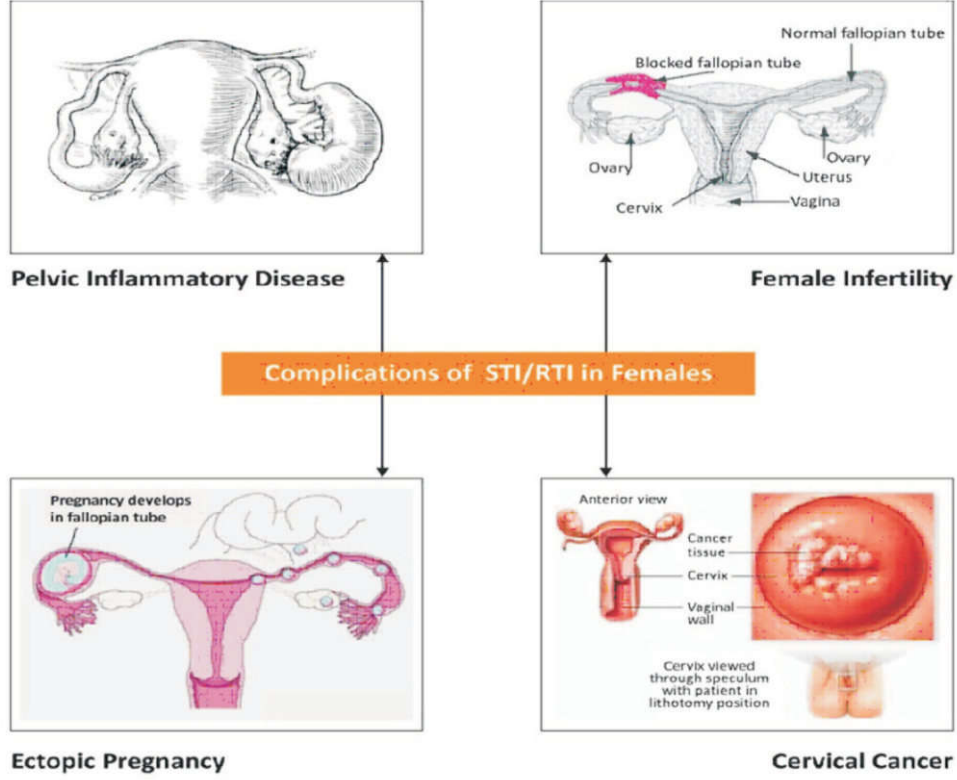
स्त्रियांमध्ये बरेच वेळा पेल्व्हिक इन्फामेटोरी डिसीजवर उपचार न केल्यास व्यंध्यत्व येतो आणि पुरुषांमध्ये एपिडीडायमिटीस आणि मूत्रवाहक नलिकांवर व्रण आढळून येतात. आर. टी. आयमुळे व्यंध्यत्वाच्या जास्त केसेस आढळून येतात, त्या भागात मुले नसण्याचे जास्त प्रमाण आढळते. पुन्हा पुन्हा होणारे गर्भपात आणि स्टीलबर्थ हे बरेच वेळा गुप्तरोग उदा. सिफीलिसमुळे होतात आणि जोडप्यांना मुले न होण्याचे हे एक महत्वाचे कारण आहे.

४. एक्टोपिक (बीजवाहक नलिकेत होणारी) गर्भधारणा

नलिकांवर येणारे व्रण आणि नलिका बंद होणे हे बरेच वेळा पी. आय. डी. मुळे होते यामध्ये नलिका पूर्ण किंवा अर्ध्या बंद होतात. अर्धवट बंद झालेल्या नलिकांमध्ये गर्भधारणा होऊ शकते, पण यामध्ये गर्भाचे गर्भवाहक नलिकेतील किंवा गर्भाशयाबाहेर रोपणाचा धोक खूप जास्त आहे. (एक्टोपिक प्रेग्नसी) यामध्ये एक्टोपिक गर्भधारणेमुळे नलिका फुटणे आणि त्याबरोबर गर्भपात आणि प्रसुतीपश्चात संसर्ग होतो. हा संसर्ग प्रतिबंधित न केल्यास गुप्तरोग/आर. टी. आय आणि पी. आय. डी. मुळे होणारे मातामृत्युचे प्रमाण खूप जास्त आहे.

५. सर्व्हायकल कॅन्सर

हयुमन पैपिलोमा विषाणूंचा संसर्ग (एच.पी.व्ही.) असल्यास सर्व्हायकल कॅन्सर विकसित होतो. भारतामध्ये स्त्रियांमध्ये जननेंद्रीयांमध्ये आढळून येणारा कॅन्सर आहे. यासाठी सर्व्हायकल सायटॉलॉजिकल तपासणी (पापनिकोलाऊ स्मिअरस्) अजुनही सर्व प्राथमिक आरोग्य केंद्रात उपलब्ध नाही आणि त्यामुळेच बऱ्याच केसीसचे निदान रोगाच्या अंतिम टप्प्यात होते आणि या स्थितीमध्ये उपचाराचा प्रभाव कमी दिसून येतो.

नवजात बालकांमधील गुप्तरोग/आर. टी. आय. ची गुंतागुंत.

०१. पेरीनेटल आणि नवजात बालकांचे संसर्ग

१. कॉन्जनायटल सिफिलीस (जन्माबरोबर येणारा सिफिलिस)

हा संसर्ग ट्रीपोनिमा पॅलीडीम या संसर्गामुळे संसर्गित गरोदर स्त्रियासून तिच्या होणाऱ्या बाळाला होतो. आईला स्वतःला प्राथमिक किंवा अनुशागिक स्थितीतील रोग असेल तर जास्तीत जास्त (१०० टक्के पर्यंत) संसर्गित होतो. आई लेटन्ट स्थितीत असल्यास तर संसर्ग सक्रांत होण्याचे प्रमाणे १० टक्के ते ३० टक्के एवढे आहे. बाळ ३ महिन्यांचे होईपर्यंत जन्माबरोबरच संसर्गाच्या खूणा आणि लक्षणे दिसून येत नाहीत. बाळ ३ महिन्यांचे झाल्यानंतर हिपॅटो स्प्लिनोमेगॅली, कॉन्ज्युगेटेड हापरबिलीरु, स्केलेटल लिजन्स त्वचा आणि म्युकस मेम्ब्रेन आणि अन्य लक्षणे लक्षात येतात. हा संसर्गाचे निदान उशीरा झाल्यास बाळाच्या वयाच्या दुसऱ्या वर्षी लक्षात येते.

२. गन्होरिया

गर्भवती स्त्रियामध्ये नॅसेरीआ गन्होरियाच्या संसर्गावर उपचार न झाल्यास हा संसर्ग तिच्या नवजात बालकाला होतो. नवजात बालकांमध्ये पहिल्या ४ दिवसातच डोळ्याचा संसर्ग दिसून येतो आणि त्यावर उपचार न झाल्यास हा संसर्ग वाढून पॅनोपर्थॅलमायटीस होतो. नवजात बालकाला शरीराच्या आंतरीक क्रियामध्येही रोग असू शकतो. ज्यामुळे सेपसीस, अर्थरायटीस किंवा मॅनिन्जायटीस होऊ शकतो.

३. क्लायमेडिया

क्लायमेडिया ट्रायकोमॅटीस हा संसर्गित आईकडून तिच्या नवजात बालकाला हा संसर्ग होतो. या संसर्गामुळे डोळ्यांना संसर्ग होतो किंवा न्युमोनिया सारखा अंतरीक क्रियेचा आजार होऊ शकतो.

४. ह्युमन इम्युनो डिफिशन्सी व्हायरस (एच. आय. व्ही.)

एच. आय. व्ही. व्हायरसचे जास्तीत जास्त संक्रमण बाळंत होताना होते पण एच. आय. व्ही. चे संक्रमण स्तनपानापासनातूनही (१४ टक्के) होऊ शकते हे ही लक्षात ठेवले पाहिजे.

५. हर्पिस सिम्लोक्स विषाणू १ आणि २ (एच. एस. व्ही १ आणि एच. एस. व्ही २)

हर्पिस सिम्लोक्स या विषाणूंच्या संक्रमाणामुळे होणारा संसर्ग अतिशय वेगाने पसरतो (७५ टक्के ते ९० टक्के) आणि पुढे हा संसर्ग एकाच जागी थांबतो किंवा चेता संस्थाशी थांबतो किंवा नवजात बालकांमध्ये अतिशय वेगाने दीर्घ काळापर्यंत संसर्गाचा धोका परीणामतः शिल्लक राहतो.

६. हिपेटायटीस—बी

हिपेटायटीस बी चा संसर्ग आईला असेल तर त्यांचे संक्रमण नवजातबाळामध्ये होते. नवजात बाळामध्ये संसर्ग होण्याचे प्रमाण जास्त असून ते परिणाम दीर्घकाळपर्यंत अंशतः राहण्याची शक्यताही आहे. सायटोमेगॅलोव्हायरस, कॅन्डीडा, ट्रायकोमोनास आणि अन्य जीवाणू असे बरेच संसर्ग आहेत ज्यांचा आईकडून बाळाला संसर्ग होतो आणि यामुळे गंभीर आजार होऊ शकतात.

०२. वेळ आधी होणारा जन्म:— गरोदरपणात गुप्तरोग/आर. टी. आय. असल्यास आणि खास करून बॅक्टीरीअल वेजिनोसिस आणि ट्रायकोमोनासिस तर जन्माला येते आणि त्याच बरोबर नवजात बालकांना इतर संदर्भित समस्या वाढू शकतात/गुंतागुंतीच्या होतात.

०३. जन्माच्या वेळी कमी वजन:— वेळेआधीच जन्म झाल्यामुळे नवजात बाळाचे जन्माच्या वेळी कमी वजन असते. आणि गरोदरपणात गुप्तरोग/आर. टी. आय असल्यामुळे गर्भावस्थेत वाढही कमी होते.

०४. शारीरिक संस्थामधील गुंतागुंत:— शारीरिक संस्थामधील समस्यांचा गुंता आहे आणि यात किडणी, कार्डीअॅक (हृदय), गॅस्ट्रोइंटेस्टनील (पोटाचे), न्युरॉलॉजिकल, मज्जासंस्था, त्वचेच्या समस्यांची गुंतागुंत आणि सेप्टीसेमिया इ. समावेश होतो.

भारतातील परीस्थिती

आपल्या देशात गुप्तरोग/आर. टी. आय. ही अतिशय वेगानी वाढणारी समस्या आहे आणि याचा अतिशय गंभीर परिणाम आहे. संक्रमण आणि गुप्तरोग/आर. टी. आय चे वाढणाऱ्या प्राबल्यावर सामाजिक आणि आर्थिक घटकांचा तसेच जैविक आणि वागणूकीचा खूप प्रभाव आहे. स्त्रियांमध्ये गुप्तरोग/आर. टी. आय च्या लक्षणांचे प्राबल्याचे प्रमाण २३ टक्के ते ४३ टक्के पर्यंत आहे एक अंदाज असून हे प्रमाण पुरुषांमध्ये ४ टक्के ते ९ टक्के पर्यंत असावे. गुप्तरोगाच्या दवाखान्यातून उपलब्ध माहितीवरून असे दिसते की, सिफीलिसच्या संसर्गाचे पुरुषांमधील प्राबल्याचे प्रमाण सर्वाधिक आहे (३१ टक्के — ५७ टक्के) त्यानंतर क्लॅमेडीया (२० टक्के — ३० टक्के) शॅकराईड (१० टक्के — ३५ टक्के) आणि गन्होरिया (८ टक्के — २६ टक्के) हॉस्पिटलमधील अभ्यासाच्या अहवालावरून एच. एस. व्ही (३ टक्के — १५ टक्के) प्राबल्य आहे गुप्तरोग/आर. टी. आय बद्दल पुरुषांमधील जाणीवेचे प्रमाण ५३ टक्के असून स्त्रियांमध्ये हे प्रमाण फक्त ४४ टक्के इतके आहे.

गुप्तरोग/आर.टी.आय. नियंत्रण योजना

गुप्तरोग/आर.टी.आयवर नियंत्रण ठेवण्यासाठी २ घटक आहेत.

प्रतिबंध— उदा समाजाला गुप्तरोग/आर. टी. आय (न होऊ देण्यासाठी) प्रतिबंधित करण्यासाठी शिक्षण देणे, ही प्राथमिक योजना आहे. यामध्ये गुप्तरोग/आर. टी. आय चे विविध प्रकार आणि त्याचे परिणाम लैंगिक जोडीदारांची संख्या कमी करणे, निरोध वापरणे, आणि सुरक्षित लैंगिक संबंधाबद्दल माहिती देणे. इ. चा समावेश असावा.

केसचे प्रभावी व्यवस्थापन — म्हणजे अचूक निदान आणि लक्षणे दिसणाऱ्या रुग्णांना उपचार देणे रुग्णांना शिक्षण आणि जोडीदारामध्ये आणि दुसऱ्या अन्य लोकांमध्ये पुन्हा संसर्ग प्रतिबंधित करणे इ. चा समावेश आहे. अति जोखीम गटातील लोकांपेक्षा कमी जोखीम गटातील लोकांसाठी संसर्ग नियंत्रणाच्या योजना वेगळ्या आहेत. समाजातील अति जोखीम गटातील लोकापर्यंत पोहचून समाजातील गुप्तरोग/आर.टी.आय. चे प्रमाण कमी करावयाचे आहे.

०८. गुप्तरोग/आर.टी.आय.चा प्रतिबंध

प्राथमिक प्रतिबंध	अनुशांगिक प्रतिबंध (सेकन्डरी)	प्रादेशिक प्रतिबंध
<ul style="list-style-type: none"> जाणीव/जागृती निर्माण करणे. सुरक्षित लैंगिक संबंध आणि गुप्तरोग/आर. टी. आय. बद्दल माहिती देणे. सुरक्षित लैंगिक संबंधाबद्दल सल्ला द्या. निरोधचा अचूक आणि सातत्याने उपयोग करणे एकच जोडीदार, अनेक जोडीदारांबरोबर संबंध टाळणे. लैंगिक आरोग्य राखणे समाज आणि आरोग्य सेवकांद्वारे लांछना आणि गैरसमजूती काढून टाकणे उपचार घेण्यासाठी वागणूकीत बदल करणे. सुरक्षित बाळंतपणासाठी आणि सुरक्षित गर्भपातासाठी सेवांसाठी सुधारणा करणे. प्रत्येक गर्भवती स्त्रीची सिफीलिससाठी तपासणी 	<ul style="list-style-type: none"> लवकर निदान आणि प्रशिक्षित आरोग्य सेवकांकडून उपचार करून संसर्गाचा प्रतिबंध करणे योग्य आणि पुरेसे उपचार एकाच वेळी दोन्ही जोडीदारांना उपचार संदर्भ सेवा बळकट करणे गुप्तरोग/आर. टी.आय. साठी परवडतील आणि सहज मिळतील अशा सेवा उपलब्ध करणे. 	<ul style="list-style-type: none"> उशीराने झाल्यामुळे होणारी गुंतागुंत, वंधत्वामुळे होणारा आणि मुलांत होणारी गुंतागुंतीचा प्रतिबंध करणे.

भारतामध्ये गुप्तरोग/आर. टी. आय. वर नियंत्रण आणि प्रतिबंध करणे अवघड आहे कारण

- लक्षणे दिसणाऱ्या केसेस फारच कमी आहेत, जास्तकरून लक्षण विरहित जुनाट किंवा दूरवर लक्षण दिसणाऱ्या केसेस आहेत. लोक सहजपणे उपचार घ्यायला जात नाहीत. पण त्यांच्यामध्ये लक्षणे दिसली नाहीत तरीही ते संसर्ग सक्रमित करू शकतात.
- लैंगिक संबंधाबद्दल बोलणे निषिद्ध आहे यामुळे लोक खास करून स्त्रिया त्यांच्या समस्या आणि लैंगिक संबंध आणि उपचाराबद्दल चर्चा करत नाहीत.

- बरेच वेळा भोंदू डॉक्टरांकडून उपचार घेतले जातात.
- उपचार घेणे सुरु केले तरीही बरेच वेळा उपचार अर्धवट, अपूर्ण घेतले जातात आणि मध्येच सोडून दिले जातात.
- बराच वेळा जोडीदार उपचार घेत नाहीत आणि त्यामुळे पुन्हा संसर्ग होतो.
- आरोग्य सेवकांवर कामाचा अतिरिक्त भार असून त्यांचे प्रशिक्षणही कमी झाले आहे.
- अति जोखीम गटातील लोकांकडे बघण्याचा दृष्टिकोन पूर्वग्रह दुषित आहे. म्हणजे अतिजोखीम गटातील लोक (एम. ए. आर. पी.) आहेत.
- अपुऱ्या संदर्भ सेवा
- खास करून तरुणांसाठी मर्यादित आणि अपुऱ्या प्रतिबंधाच्या योजना

सर्व वयाच्या भिन्न पार्श्वभूमी असलेल्या आणि भिन्न समाजिक आर्थिक पातळीवरील स्त्रिया आणि पुरुषांना गुप्तरोगाचा संसर्ग होतो हे सर्व आरोग्य सेवकांनी लक्षात ठेवणे महत्वाचे आहे. गुप्तरोगांसाठी सेवा पुरविणाऱ्या आणि समुपदेशकांनी आपले मत नैतिकता किंवा अनैतिकतेचा दृष्टिकोन ठेवून केल्यास क्लायंट उपचार घेण्यापासून दूर जातील, खास करून असे क्लायंट जे सामाजिक लांछना आणि गैरसमजूत असलेले क्लायंट उदा. किशोरवयीन, शरीर विक्रय करणारे, अविवाहीत स्त्रिया आणि समलिंगी.

गुप्तरोग/आर. टी. आय. चे केस व्यवस्थापन

गुप्तरोग/आर. टी. आय. च्या व्यवस्थापनाचे मुख्य उद्दीष्ट समाजातील अगदी तळाशी जाऊन जोखीम असणाऱ्या क्लायंटपर्यंत पोहोचणे आणि त्यांना उपकेंद्रात उपलब्ध असलेल्या गुप्तरोग आणि आर. टी. आय. च्या सेवा घेण्यासाठी मदत करणे आणि संसर्गाचे निदान करण्यासाठी आणि योग्य उपचार लवकर मिळण्यासाठी मदत करणे.

गुप्तरोग/आर. टी. आय. चे उत्तम व्यवस्थापन महत्वाचे आहे कारण

१. यामुळे पुढे भविष्यात होणारी दीर्घ कालीन गुंतागुंत होण्याला प्रतिबंधित करता येते.
२. व्यक्तीच्या संसर्गित राहण्याच्या काळ कमी होतो आणि त्यामुळे गुप्तरोग/आर. टी. आय. च्या प्रसाराला प्रतिबंध होतो.
३. यामुळे गुप्तरोग/आर. टी. आय. ची समाजातील पातळी कमी करणे, यामुळे ज्या लोकांना लैंगिक संबंधामुळे एच. आय. व्ही. च्या संसर्गाचा धोका आहे अशांचे प्रमाण कमी होते.
४. यामुळे धोका कमी करण्यासाठी शिक्षण आणि समुपदेशन मिळते आणि आरोग्यवर्धक वागणूक वाढते.
५. लोकांचा आयुष्य जगण्याचा स्थिर उंचावतो
६. गुप्तरोग/ आर. टी. आय. च्या व्यवस्थापनामध्ये फक्त निदान होत नसून त्यात संसर्गावरील उपचार सुध्दा करता येतात.

गुप्तरोग/ आर. टी. आय. च्या केसच्या सर्वांगीण व्यवस्थापनासाठी ७ पायऱ्याः—

१. पूर्वइतिहास घेणे
२. शारिरीक तपासणी करणे
३. उपचार देणे
४. प्रतिबंधासाठी आरोग्य शिक्षण देणे
५. निरोध पुरविणे आणि त्याच्या उपयोगासाठी प्रात्यक्षिक देणे
६. जोडीदाराला उपचार करणे
७. पाठपुरावा किंवा जरूरीप्रमाणे संदर्भित करणे.

गुप्तरोग/ आर. टी. आय. च्या सिंड्रोमिक (विशेष लक्षणांचा समुह) केसच्या व्यवस्थापनासाठी मार्ग.
रुग्णाचे निदान आणि उपचार रुग्णाच्या लक्षणांच्या समुहावरून किंवा सामुहिक लक्षणांवर अवलंबून असतात.
खास करून गुप्तरोग/आर. टी. आय. चे निदान आणि उपचार रुग्णांच्या दिसणाऱ्या लक्षणांना त्याच वेळी
उपचार देणे आवश्यक आहे.

फायदे:—

- रुग्णांच्या पहिल्याच भेटीत त्याचे निदान आणि उपचार
- काही निवडक गुप्तरोग/आर. टी. आय च्या लक्षणांवर अतिशय प्रभावी
- यामध्ये प्रयोगशाळेतील तपासण्यांचा उपयोग केला जात नसल्यामुळे हे उपचार कमी खर्चिक आहेत.
- रुग्णाला प्रयोग शाळेतील तपासाच्या अहवालासाठी पुन्हा यावे लागत नाही.
- यामध्ये चुकीचे उपचार होत नाहीत कारण सर्वच गुप्तरोग/ आर. टी. आय. लक्षणांवर आणि खूणांवर एकाच वेळी उपचार होतात.
- सर्व स्तरावरील आरोग्य सेवक याचा उपयोग करू शकतात.

केसच्या व्यवस्थापनामध्ये ए. एन. एम. डॉक्टरांना कशी मदत करू शकतात ?

- ज्यांच्या वैद्यकिय पूर्व इतिहासात गुप्तरोग/आर. टी. आय च्या लक्षण असल्याचे आढळते अशा रुग्णांना संदर्भित करणे.
- गुप्तरोग आर. टी. आय चा धोका असलेले रुग्णांना आणि क्लायंटना संदर्भित करणे.
- प्रतिबंधासाठी उपचारातमध्ये सातत्यासाठी आणि पाठपुरावा घेण्यासाठी शिक्षण आणि समुपदेशन करणे.
- जोडीदाराचे व्यवस्थापन आणि अधिसूचित करणे.
- निरोधचे प्रात्यक्षिक दाखविणे/निरोध वापरण्यात सातत्य ठेवण्यासाठी आणि योग्य वापरासाठी योग्य सूचना देणे.

गुप्तरोग/आर. टी. आयच्या व्यवस्थापनाची पध्दत

ए. एन. एम नी पुरुष आणि स्त्रियांबरोबर गुप्तरोग/आर. टी. आय च्या व्यवस्थापन करत असतांना खालील घटकांचा विचार करावा

- गुप्तरोग/आर. टी. आय. च्या परिणामांबद्दल जाणीव/जागृती नसणे.
- लाजणे/गुप्तरोग/आर. टी. आय. बद्दल बोलण्यास अवघड वाटणे, खास करून किशोरवयीन आणि स्त्रियांबरोबर.
- लैंगिक आरोग्यासंबंधात माहिती एकत्रित करताना येणाऱ्या अडचणी.
- एकांत आणि गोपनियेतेच्या समस्या

जोखीमीचे मोजमाप करणे, त्वरीत संदर्भित करणे आणि जोडीदाराचे व्यवस्थापन

१. जोखमीचे मोजमाप

पूर्व इतिहास घेण्याचे महत्व:—

जोखमीचे योग्य आणि अचूक मोजमाप करण्यासाठी, त्याच्या समस्या संबंधात क्लायंटच्या पूर्वयुष्यातील माहिती गोळा करणे आवश्यक आहे. यावरून क्लायंटला योग्य वेळी योग्य ठिकाणी उच्चतम सेवांसाठी संदर्भित करता येईल. जेव्हा रुग्णाला भेटतो त्यावेळी हा सर्वात महत्वाचा आणि संवेदनशील भाग आहे.

पूर्व इतिहासाचे ध्येय

- गुप्तरोग/आर. टी. आय चे संक्रमण होण्यातील रुग्णांची जोखीम काय आहे हे प्रस्थापित करा
- निदान उपचार आणि गुप्तरोग/आर. टी. आय चा प्रतिबंध करण्यासाठी आवश्यक माहिती प्रभावीपणे जमा करा.
- रुग्णाचे संसर्गित जोडीदार आहेत का हे ठरवा

पूर्व इतिहास घेण्यासाठी सामान्य टीपाः—

- क्लायंटला समजत असलेल्या भाषेत पूर्व इतिहास घ्या
- पूर्व इतिहास आणि तपासणी करतांना असलेल्या स्वतंत्र दालनात एकांत (दोन्ही दृष्य आणि आवाज) असल्याची खात्री करा.
- त्याला/तिला त्यांच्या समस्या सांगण्यासाठी प्रोत्साहित करतांना नजरभेट करा आणि सतत दक्ष राहा.
- क्लायंटला गुप्तरोग/आर. टी. आय. (RTI) असल्याबद्दल मनात ठेवा, कारण क्लायंट खास गुप्तरोग/आर. टी. आय बद्दल उघड आणि मोकळेणी बोलणार नाही.
- प्रसुतीपूर्वी तपासणी आणि क्लायंटला कुटुंब नियोजन सेवा देणे.
- गुप्तरोग फक्त लैंगिक संबंधातूनच होतात असे नाही पण याचा संसर्ग अनारोग्याच्या परिस्थितीतूनही होऊ शकतो असे क्लायंटला खात्री देऊन सांगा. जोडीदाराचा विश्वास आणि सहकार्य मिळविणे अतिशय गरजेचे आहे.
- अति जोखीम गटातील आणि जाणीव/ जागृतीसाठी सामान्यतः वापरले जाणारे गुप्तरोग/आर. टी. आय शी संबंधित सांस्कृतिक दृष्ट्या योग्य शब्दाचा उपयोग करा.
- पूर्व इतिहास घेताना आवश्यक माहिती जमा करा.
- **सामान्य माहितीः—** वय, लिंग, पत्ता, विवाहीत/अविवाहीत मुलांची संख्या व्यवसाय/नोकरी गर्भनिरोधक पध्दतीचा उपयोग केला असल्यास शेवटची मासिक पाळी आल्याची तारीख आणि जोडीदाराविषयी माहिती घेणे
- **सध्याचे उपचारः** लक्षणे, खुणा आणि उपचार घेतल्याचा कालावधी आणि उपचाराचा झालेला परिणाम
- **वैद्यकीय इतिहासः—** पूर्वी/आधी झालेला गुप्तरोग/आर. टी. आयचा संसर्ग अन्य आजार आणि औषधामुळे शरीराचे अहिनकारक स्थिती (अॅलर्जी)
- **लैंगिक इतिहासः—** सध्याचे लैंगिक आयुष्य, पहिला लैंगिक संबंध आला त्यावळचे वय, नवीन जोडीदार, जोखमीचे लैंगिक वर्तन लैंगिक निवड (समलिंगी, भिन्नलिंगी/विषम लिंगी आकर्षण) आणि प्रत्येक जोडीदाराबरोबर निरोधकाचा वापर.

स्त्रीयांसाठी जोखमीचे मोजमाप

- नवरा/ जोडीदार स्थलांतरीत कामगार किंवा अनेक जोडीदार
- लैंगिक काम
- नवरा/ जोडीदाराला गुप्तरोग/ आर. टी. आय चा संसर्ग

पुरुषांसाठी जोखमीचे मोजमाप

- अनेक किंवा अनैपचारीक जोडीदार
- ट्रक ड्रायव्हर/ स्थलांतरीत कामगार
- पत्नी/ जोडीदाराला गुप्तरोग

गुप्तरोग/ आर. टी. आय चा पूर्व इतिहास घेत असतांना येणाऱ्या समस्या

- आरोग्यसेवकांकडे पुरेसा वेळ नाही.
- आरोग्य सेवक/ रुग्ण लैंगिक विषयाबद्दल बोलतांना अस्वस्थ होणे.
- आरोग्य सेवक भिन्न लिंगाचा असणे.

जोखमीचे मोजमाप सुधारण्यासाठी

- गोपनियतेबद्दल खात्री करा.
- प्रश्न खास आणि स्थानिक गरजा आणि परिस्थिती प्रमाणे विचारा.
- कलायंअचे मोजमाप करतांना स्वतःची जोखीम तपासा (स्वतःचे मोजमाप)

गुप्तरोग (जननेंद्रियाचा संसर्ग) लक्षणांची यादी

पुरुषांकरिता

- लिंगामधून स्राव किंवा (पू) येणे.
- लघवी करताना जळजळ किंवा जास्त वेळा लघवी येणे.
- जननेंद्रियावर ब्रण (अल्सर) किंवा पुरळ किंवा खाज येणे.
- अंडकोषांना सूज
- जांघेत सूज
- वंध्यत्व

स्त्रियांकरिता

- अनैसर्गिकरित्या योनीतून स्राव येणे (जास्त प्रमाण, अनैसर्गिक दुर्गंध, अनैसर्गिक रंग, कन्सिसटंसी)
- जननेंद्रियावर ब्रण, पुरळ किंवा खाज येणे
- लघवी करताना जळजळ किंवा जास्त वेळा लघवी येणे

- ओटीपोटात दुखणे
- कमी रक्त स्राव, रक्तस्राव, मासिकपाळीचे अनियमित चक्र
- वंध्यत्व
- बाळंतपण आणि गर्भनिरोधकांचा इतिहास घेणे

अति जोखमीचे लैंगिक वर्तन

- सर्व किशोरवयीन तुम्ही आतापर्यंत कोणत्याही प्रकारचे लैंगिक वर्तन केले आहे का?
- तुम्ही लैंगिक संबंध ठेवत असाल तर निरोधचा वापर नियमितपणे करता का?
- तुम्हाला गुप्तरोग होण्याची शक्यता आहे असे का वाटते? जर उत्तर हो असेल तर कारण विचारा.
- तुम्ही कधी पुरुष, स्त्री, समलिंगी किंवा भिन्नलिंगी बरोबर लैंगिक संबंध ठेवले आहेत का?
- तुमचे किंवा तुमच्या जोडीदाराचे लैंगिक संबंध एकापेक्षा जास्त जोडीदारांबरोबर आले आहेत का?
- तुमच्या लैंगिक जोडी जोडीदाराला/ना कोणत्याही प्रकारच्या जननेंद्रियाला संसर्ग झाला आहे का? जर हा असेल तर कोणता हे विचारा.
- तुम्ही अति जोखमीच्या लैंगिक संबंध उदा. गुद्द्वारामार्फत लैंगिक संबंध ठेवता का?
- तुम्ही नेहमीच निरोधचा अचूक आणि सातत्याने लैंगिक संबंध ठेवताना उपयोग करता का? जर हो असेल तर, नेहमीच निरोध वापरता की कधी कधी वापरता हे विचारा.

गुप्तरोगाचा इतिहास

पूर्वी कधी तुम्हाला जननेंद्रियाच्या संसर्ग लैंगिक संबंधामुळे झालेला आहे का? जर असेल तर विवरण सांगा.

गुप्तरोगाच्या उपचाराचा इतिहास

- पूर्वी कधी तुम्हाला जननेंद्रियाच्या संसर्गासाठी उपचार केले आहेत का? कोणी उपचार केले? (शिकलेल्या किंवा अशिक्षित व्यक्तीने)
- त्याच वेळी तुमच्या जोडीदारालाही उपचार केले का?
- तुमच्या जोडीदाराने जननेंद्रियाच्या संसर्गासाठी पूर्वी कधी उपचार घेतले आहेत का? कोणाकडून उपचार घेतले? (शिक्षित/अशिक्षित व्यक्ती)
- तुम्ही कधी नशा येणाऱ्या पदार्थांचा वापर केला आहे? (जर हो असेल तर, तुम्ही सुई किंवा इंजेक्शनची उपकरणे दुसऱ्यांबरोबर वापरली आहे का?)
- तुम्ही कधी नशा येणाऱ्या पदार्थांचा वापर करणाऱ्या व्यक्ती बरोबर लैंगिक संबंध ठेवले आहेत का?

संदर्भ सेवा

रुग्णाला संदर्भित कधी करावे?

- जर गुप्तरोग/आर. टी. आय ची लक्षणे एच. आय. व्ही/एड्स सह असल्याचे पूर्वी इतिहासात आढळले.
- रुग्णाला गुप्तरोग/आर. टी. आय. झाला आहे आणि लक्षणांवरून पुन्हा संसर्ग झाल्याचे आढळल्यास
- जोडीदाराला गुप्तरोग/आर. टी. आय. असल्याचा इतिहास आहे.

- जोखमीच्या लैंगिक वागणूकीचा इतिहास असेल
- प्रसुतीपूर्व (ए. एन. सी) केसेसना लक्षणे दिसून आल्यास.
- थोड्याच काळापूर्वी गर्भपात झाल्याचा इतिहास किंवा ताप किंवा ओटीपोटात दुखण्याची लक्षणे असल्यास.
- प्रसुतीपश्चात स्त्रियांमध्ये दिसणारी संसर्गाची लक्षणे आढळल्यास/ दिसल्यास

रुग्णाला कोठे संदर्भित कराल ?.

- जवळच्या केंद्राला जिथे गुप्तरोग/आर. टी. आय. व्यवस्थापनाची सुविधा उपलब्ध आहे म्हणजेच प्राथमिक आरोग्य केंद्र (पी. एच. सी) किंवा ग्रामिण रुग्णालय, जिल्हा रुग्णालय.
- एच. आय. व्ही./एडच्या ऐच्छिक तपासणीसाठी आय. सी. टी. सी केंद्र.

रुग्णाला कसे संदर्भित कराल.

- रुग्णांचे पूर्ण तपशील इतिहास, लक्षणे, निदान
- केंद्राचा पूर्ण पत्ता आणि मार्गदर्शक दिशा
- संदर्भ पावती देणे
- रुग्णांच्या जोडीदाराने रुग्णांबरोबर जावे
- रुग्णाला पाठपुराव्याच्या भेटीचा सल्ला द्या.
- रुग्णाने जुने कागदपत्र बरोबर न्यावेत

३. जोडीदाराचे व्यवस्थापन

जोडीदाराचे व्यवस्थापन म्हणजे काय ?

जोडीदाराचे व्यवस्थापनात गुप्तरोग/आर. टी. आय. जोडीदार असलेल्या जोडीदारांना शोधून काढून त्यांना संसर्गाच्या संक्रमणातील धोका सांगितला जातो. त्यांना उपचार आणि समुपदेशन घेण्यासाठी प्रवृत्त केले जाते. योग्यवेळी जोडीदाराचे व्यवस्थापन झाल्यास खालील प्रमाणे उद्देश सफल होतो.

- पुन्हा होणारा संसर्ग प्रतिबंधित होतो.
- संसर्गित व्यक्तीकडून होणारा संसर्ग प्रतिबंधित करता येतो.
- ज्याच्यामध्ये लक्षणे दिसत नाहीत आणि जे उपचार घेत नाहीत अशांना शोधता येते.

जोडीदाराच्या व्यवस्थापनाची सर्वसाधारण तत्वे

- ज्या क्लायंटच्या जोडीदाराना गुप्तरोग/आर. टी. आय. झाला आहे त्यांना गुप्तरोग/आर. टी. आय. ची लक्षणे नसली तरीही संदर्भित करावे.
- जोडप्यांना समजावून सांगितले पाहिजे की यातील काही संसर्ग अनारोग्य परिस्थिती/घटकांमुळे होतात. उदा. अस्वच्छ शौचालय, जलतरण तलाव, फोमाईट्स इ.
- गुप्तरोग/आर. टी. आय. चे उपचार जोडीदाराच्या उपचारांशिवाय पूर्ण होऊ शकत नाहीत. कारण यामध्ये लैंगिक संबंधातून पुन्हा संसर्ग होण्याची शक्यता असते. दोन्ही जोडीदारांकडून याची पूर्तता होत असल्याची खात्री करा.

- यासाठी दोन पायऱ्यांची योजना उपयोगात आणता येते यामध्ये पहिल्यांदा क्लायंट्सना त्यांच्या जोडीदारांशी संपर्क साधायला सांगितले जाते. एक ते दोन आठवड्यांपर्यंत काहीच संपर्क न झाल्यास दवाखाना किंवा आरोग्य विभागाच्या कर्मचाऱ्यांना उपचारासाठी संपर्क ठेवायला सांगितले जाते.

टीप—जोडीदाराला शोधण्याचे प्रयत्न होणे आवश्यक आहे. पण इथे जोडीदाराच्या उपचाराचा निर्णय रुग्णाने घ्यावयाचा आहे.

जोडीदाराच्या व्यवस्थापनातील महत्वाच्या समस्या

- गोपनीयता :-** जोडीदारांना गोपनीयता राखली जाण्याबद्दल खात्री द्या. बरेच वेळा जोडीदार सेवा घेत नाहीत कारण त्यांना गोपनीयता ही एक गंभीर समस्या वाटते. असे केल्याने जोडीदाराच्या व्यवस्थापनाला प्रोत्साहन मिळेल.
- ऐच्छिक अहवाल :-** पहिल्या क्लायंटला उपचार देताना सेवकांनी क्लायंटवर कोणत्याहीप्रकारे दबाव न आणता आणि कोणत्याही अटी न घालता उपचार करण्याचे आहे सेवकांनी अनेक वेळा क्लायंट्सना क्लायंटअनी जोडीदाराना संदर्भित करण्याचे महत्त्व सांगण्यासाठी समुपदेशन करावयाचे आहे.
- लिंगभाव (जेन्डर):-**समस्या आरोग्य सेवकांनी समाजातील स्त्री पुरुषांमधील असमानता, भेदभाव समजून घेतला पाहिजे. आणि यामुळेच स्त्रिया आपल्या नवरा/जोडीदाराशी संवाद साधू शकत नाहीत. यामुळे **स्त्रिया जोडीदाराबरोबर उपचारासाठी जोडीदार व्यवस्थापना बद्दल बोलू शकणार नाहीत.**
- सेवांची उपलब्धता :-** गुप्तरोग/आर. टी. आय. निदान करण्यासाठी आणि उपचारासाठी सर्व जोडीदारांसाठी सेवा उपलब्ध असाव्यात

जोडीदार व्यवस्थापनाचे मार्ग

• पहिल्या क्लायंटकडून संदर्भ

हा मार्ग सुसाध्य वाटतो कारण यामध्ये जास्त लोकांची गरज भासत नाही, यासाठी खर्च येत नाही आणि यासाठी कोणत्याही जोडीदार शोधून काढावा लागत नाही या मार्गात क्लायंटने सुरु केलेल्या संपर्काचा समावेश आहे.

• सेवकांकडून संदर्भ

सेवक क्लायंटच्या जोडीदारांशी योग्य असे जोडीदार काढू देऊन संपर्क साधतात. क्लायंटने दिलेल्या माहितीवरून गोपनीयतेचा उपयोग करून जोडीदाराचा माग काढून थेट संपर्क साधला जातो. या मार्गाचा उपयोग करण्यासाठी अतिरिक्त कर्मचारी लागतात आणि हा मार्ग खर्चिक आहे.

गुप्तरोग/आर. टी. आय चे क्लायंटना शिक्षण.

गुप्तरोग/आर.टी. आय.च्या व्यवस्थापनात क्लायंटचे शिक्षण देणे हे कोनाशिले प्रमाणे आहे यामध्ये फक्त गुप्तरोग/आर. टी. आय. ची माहिती पुरविणे एवढेच नसून त्या माहितीबरोबर या रोगाच्या संक्रमणाचे मार्ग, सुचविलेले उपचार आणि जोडीदाराला संदर्भित करण्याचाही समावेश होतो. याच बरोबर प्रतिबंध, जोखीम, जोखीम कमी करणे आणि वागणूकीत बदल यांचाही समावेश होतो, वैयक्तिक तत्वावर दवाखान्यात गटांमध्ये आणि पोस्टरस्, व्हीडीओ आणि हस्तपत्रिकांमार्फत ही माहिती दिली जाते. यासाठी शक्य तितक्या सर्व कर्मचारी वर्गाचा समावेश करावा. क्लायंटला शिकविण्यासाठी गटाला सोपे करून सांगण्याचे आणि शिकविण्याचे कौशल्य असावे लागते.

क्लायंटला काय माहिती असावी लागते.

गुप्तरोग/आर. टी. आय चा प्रतिबंध

- जोखीम कमी करणे
- निरोधचा सातत्याने आणि अचूक उपयोग, निरोधची उपलब्धता
- कमी जोडीदार
- योनीमधील लैंगिक संबंधासाठी अन्य पर्याय.
- वाटाघाटीचे कौशल्य

गुप्तरोग/आर. टी. आय.साठी शिक्षण.

- लोकांमध्ये याचा प्रसार कसा होतो.
- गुप्तरोग/आर. टी. आय. चा संसर्गाचे होणारे परिणाम
- गुप्तरोग/आर. टी. आय. आणि एच. आय. व्ही. मधील संबंध

गुप्तरोग/आर. टी. आय. वर उपचार

- औषधे कशी घ्यावीत
- अशी लक्षणे ज्यामुळे दवाखान्याला पुन्हा भेट देण्याची गरज भासते.
- जोडीदाराला संदर्भित करणे आणि उपचाराचे महत्व

क्लायंटच्या प्रभावी शिक्षणाची तत्वे

- आदर करणे, आणि जागरूक राहून लक्ष घालणे आणि क्लायंटच्या भावना समजून घेणे आणि त्याच बरोबर क्लायंटबरोबर पुरेसा वेळ घालविणे
- क्लायंटला महत्व देणे.
- प्रत्येक क्लायंटच्या गरजेप्रमाणे संदेश बनविला जातो उदा. वेगळा संदेश विवाहित पुरुषांसाठी, स्त्रिया आणि किशोरवयीन.
- ३ प्रकारे ज्ञान मिळविता येते:— कल्पना, कृती आणि भावना. (कॉगनिटीव्ह, सायकोमोटर आणि अफेक्टिव्ह)
- वेगवेगळ्या चॅनलसूचा उपयोग करा (डोळे, कान आणि चेहरा / डोळ्यांना दिसणारे, ऐकू येणारे)
- कान, डोळे आणि चेहऱ्याचा उपयोग करून संवाद साधून संदेश दिला जातो.

सुरक्षित लैंगिक संबंधाचे शिक्षण

गुप्तरोग/आर. टी. आय. चा प्रतिबंध आणि व्यवस्थापन करण्याचा सर्वात प्रभावी मार्ग म्हणजे सुरक्षित लैंगिक संबंधाची सवय क्लायंट आणि त्यांच्या जोडीदारांना याबद्दल सांगणे. सुरक्षित लैंगिक संबंध ठेवल्यास गुप्तरोग आणि एच. आय. व्ही. एकाकडून दुसऱ्याला होणाऱ्या संसर्गाचा धोका कमी करता येतो. कोणत्याही क्लायंट प्रशिक्षणाच्या कृतीचा हा अविभाज्य भाग आहे.

सुरक्षित लैंगिक संबंध म्हणजे काय?

याचा संदर्भ गुप्तरोग/ एच. आय. व्ही. संसर्गासह संसर्ग सक्रमित न होण्यासाठी किंवा लागू नये यासाठी जी काळजी घेतली जाते त्याच्याशी आहे सुरक्षित लैंगिक संबंधामध्ये शारिरीक स्त्रावामधून (उदा. योनीस्त्राव/ वीर्य) एका जोडीदाराकडून दुसऱ्या जोडीदाराला होणाऱ्या संसर्गाचा प्रतिबंध होतो.

सुरक्षित लैंगिक संबंधासाठी काही सवयी

- दोन असंसर्गित जोडीदारांमध्ये एकमेकांच्या विश्वासाच्या आधाराचे नातेसंबंध
- जोडीदाराची संख्या कमी करणे
- सर्व प्रकारच्या लैंगिक संबंधात निरोधचा पडद्याप्रमाणे वापर करणे.
- योनीमध्ये लैंगिक संबंध न ठेवता चुबन घेणे मिठी मारणे, घासणे आणि हस्तमैथुन करणे.
- जोडीदाराला कोणतेही गुप्तरोगाचे लक्षण असेल तर त्याच्या बरोबर लैंगिक संबंध टाळा.
- ब्रह्मचर्य.

जोखीम असलेले लैंगिक संबंध

- असुरक्षित योनीद्वारे केलेले लैंगिक संबंध यामध्ये जोडीदाराला संसर्ग झाला असल्याचे कळत नाही.
- गुप्तरोगाच्या खूणा असलेल्या जोडीदाराशी लैंगिक संबंध.
- अनेक जोडीदाराबरोबर/ अनौपचारिक जोडीदाराशी लैंगिक संबंध
- असुरक्षित संबंध गुदद्वार/ मौखिक लैंगिक संबंध
- लैंगिक संबंधावेळी दारु किंवा नशिल्य पदार्थाचा उपयोग
- नसेतून नशा करणाऱ्याबरोबर लैंगिक संबंध
- डाऊचिंग किंवा योनी कोरडी करणारे घटक

सुरक्षित लैंगिक संबंधाच्या पध्दतीबद्दल क्लायंटशी संवाद करण्यासाठी मार्गदर्शिका

- प्रत्येक लैंगिक संबंधाच्या वेळी संरक्षकाचा (निरोध किंवा अन्य पडदा) उपयोग करणे फक्त विश्वासपात्र असंसर्गित जोडीदाराबरोबर संरक्षक न वापरणे.
- असुरक्षित लैंगिक संबंध उदा. कोरडे लैंगिक संबंध यापासून लांब राहणे कोरड्या लैंगिक संबंधात त्वचा फाटू शकते— लैंगिक संबंधाच्या वेळी योनी आतून ओलसर असावी.
- गुदद्वाराचा लैंगिक संबंध टाळा. जर अशा प्रकारचा लैंगिक संबंध ठेवायचाच असेल तर नेहमी वंगणयुक्त निरोधचा उपयोग करा यामुळे त्वचा फाटणार नाही आणि एच. आय. व्ही. चे विषाणू आत जाऊ शकणार नाहीत.
- लैंगिक संबंध नसलेल्या कृती करा उदा. मसाज, घासणे, स्पर्श करणे सुकेचंबुन, मिठी मारणे किंवा हस्तमैथुन.
- मुखमैथुन करतांना पुरुषाच्या किंवा स्त्रियांच्या निरोधचा वापर करा.
- ज्या जोडीदाराला जननेंद्रियावर व्रण असतील किंवा अनैसर्गिक स्त्राव असतील तर अशा जोडीदाराबरोबर लैंगिक संबंध ठेवू नयेत.
- सुरक्षिततेवर लक्ष केंद्रीत करा.
सुरक्षिततेचा विचार करणे आणि तो आमलात आणणे दोघांच्याही फायद्याचे आहे आणि म्हणून सोपे आहे.
- अन्य लोकांना सुरक्षित लैंगिक संबंधाबद्दल असलेल्या माहितीचा उपयोग करून सोप्या पध्दतीने सुरुवात करा.

- **तुम्हाला मदतीची गरज असल्यास मदत मागा.**

दुसऱ्या अन्य विश्वासपात्र व्यक्तीच्या मदतीने जोडीदाराबरोबर सुरक्षित लैंगिक संबंधाविषयी चर्चा केल्यास हे सोपे होईल.

निरोधचा उपयोग ही एक गर्भनिरोधक पध्दति आहे. निरोध लॅटेक्स पॉलीयुरथनने बनविलेले असतात. शुक्रजंतू एच. आय. व्ही. किंवा गुप्तरोग/आर. टी. आय. चे विषाणू/जीवाणू आत प्रवेश करू शकत नाहीत. त्यामुळे निरोधपासून दुप्पट रक्षण मिळते. निरोधच्या वापरामुळे नको असलेली गर्भधारणा आणि गुप्तरोग/आर. टी. आय. प्रतिबंधित करण्याला मदत होते.

म्हणूनच निरोध वापरण्याला प्रोत्साहन देणे आणि निरोध उपलब्ध करण्यामुळे गुप्तरोग आणि एच. आय. व्ही. वर नियंत्रण ठेवण्यासाठी निरोध वापरणे महत्वाचे आहे. गुप्तरोग व्यवस्थापनात प्रतिबंधाच्या उपायासाठी निरोध वापरण्यासाठी समुपदेशन करणे. इ. चा समावेश आहे. आरोग्य केंद्रात जिथून गुप्तरोगासाठी उपचार केले जातात त्या ठिकाणी जरूरी औषधे आणि निरोधचा नेहमीच साठा असणे आवश्यक आहे. क्लायंटना निरोध कसा वापरावा हे नीट सविस्तर सांगणे आवश्यक आहे तसेच बरोबर क्लायंटला उपचाराचे वेळापत्रक आणि लिहून दिल्याप्रमाणे उपचार पूर्ण करण्याबद्दल सांगणेही गरजेचे आहे.

निरोधचे प्रकार आणि योग्य उपयोग याबद्दल संपूर्ण माहिती विभाग ५ एच. आय. व्ही. संसर्गाचा प्रतिबंध यामध्ये दिली आहे.

एकात्मिक समुपदेशन आणि तपासणी केंद्र (आय. सी. टी. सी.) आणि गुप्तरोगाचा प्रतिबंध आणि व्यवस्थापनात त्यांची भूमिका

एकात्मिक समुपदेशन आणि तपासणी केंद्रात गुप्तरोग झालेल्या क्लायंटला एच. आय. व्ही. बद्दल परिपूर्ण आणि अचूक माहिती मिळेल. एच. आय. व्ही. साठी समुपदेशन मिळाल्यामुळे एच. आय. व्ही. तपासणी करण्याबद्दल क्लायंट मिळालेल्या माहितीच्या आधारे निर्णय घेऊ शकेल. एकात्मिक केंद्रमुळे एक खिडकी पध्दतीचा उपयोग करता येतो. आय. सी. टी. सी., पी. पी. टी. सी. टी. केंद्र गुप्तरोग, ए. आर. टी. केंद्र आणि एच. आय. व्ही. टीबी यासाठी सर्व समुपदेशन आणि प्रयोगशाळा तंत्रज्ञ एकत्र येऊन २४ तास समुपदेशन आणि तपासणीच्या सेवा देऊ शकतात. या सामान्य सुविधा एकाच ठिकाणी उपलब्ध असल्यामुळे क्लायंटस् पी. एल. एच. आय. व्ही. यांच्या लांछना आणि भेदभाव आणि संदर्भा संबंधातील मनातील भीती कमी होईल.

गुप्तरोगासाठी खालीलप्रमाणे सूचना

- सर्व गुप्तरोगाचे निदान झालेल्या क्लायंटसना तपासणी पूर्व समुपदेशन आणि माहितीपूर्ण सही झाल्यावर एच. आय. व्ही. तपासणी करण्याबद्दल सुचित करा. गोपनीयतेबद्दल खात्री द्या. एच. आय. व्ही. समुपदेशन आणि तपासणी गुप्तरोग दवाखान्यात करा (समुपदेशक उपलब्ध असेल तर) किंवा क्लायंटसना जवळच्या आय. सी.टी.सी. केंद्राकडे संदर्भित करा.
- एच. आय. व्ही. चा संसर्ग असेल आणि गुप्तरोगाच्या काही केसेमध्ये दीर्घकाळ उपचार घेतला असेल तर मोठया डोसची गरज भासते. गुप्तरोगाच्या डोससाठी दिल्या जाणाऱ्या औषधांची यादीची नोंद विविध गुप्तरोगाखाली दिलेली आहे. हया क्लायंटसचा दीर्घकाळासाठी पाठपुरावा करणे आवश्यक आहे.
- अतिसूक्ष्म जीवजंतू विरोधातील प्रतिजैविकांचा अतिरिक्त वापर टाळा कारण यामुळे प्रतिजैविकांविरोधात अतिसूक्ष्म जीवजंतू अतिवेगाने विकसित होऊ शकतील.

टीपः— गुप्तरोग झालेल्या सर्व क्लायंटसची जोखीम कमी करण्यासाठी आणि गुप्तरोगाचा जोडीदाराला होणारा संसर्ग प्रतिबंधित करण्यासाठी समुपदेशन होणे अतिशय महत्वाचे आहे.

खास लोकांमध्ये गुप्तरोग/आर. टी. आय. प्रतिबंधित करणे.

• गुप्तरोग/आर.टी.आय प्रतिबंधित आणि नियंत्रित करण्यासाठी पुरुषांचा सहभाग

बरेच वेळा पुरुषांचा गट ब्रिज म्हणजे पूल/साकावप्रमाणी काम करतो. पुरुषांना त्यांच्या अति जोखीम असलेल्या जोडीदारांकडून उदा. शरीर विक्रय (सेक्स वर्कर) करणाऱ्यांकडून गुप्तरोग/आर. टी. आय. चा संसर्ग होतो. आणि नंतर पुरुष हा संसर्ग त्यांच्या घरी असलेल्या नेहमीच्या जोडीदारला देतात. अशाप्रकारे गुप्तरोग/आर. टी. आय. चा प्रसार स्त्रियांमध्ये होतो. जरी त्यांचा एकच जोडीदार असला तरीही प्रतिबंधाचा संदेश आणि निरोध पोहचविणे गरजेचे आहे. त्यांना झालेल्या गुप्तरोग/आर. टी. आय. च्या संसर्गासाठी लवकरात लवकर योग्य आणि अचूक उपचार देणे हा एक अतिशय प्रभावी असा गुप्तरोग/आर. टी. आय. प्रतिबंधित करण्याचा मार्ग आहे. यामुळे त्यांच्या जोडीदारामध्ये गुप्तरोग/आर. टी. आय. च्या प्रसार प्रतिबंधित करता येईल.

महत्वाची कारणे

गुप्तरोग/आर. टी. आय. संसर्ग झालेल्या पुरुषांना त्यांच्या जोडीदाराना घेऊन किंवा संदर्भित करून उपचार घेण्यासाठी प्रोत्साहन देणे. स्त्रियांपेक्षा पुरुषांमध्ये गुप्तरोग/आर. टी. आय. ची लक्षणे दिसतात, जोडीदार शोधून त्याचे व्यवस्थापन करणे ज्या स्त्रियांमध्ये लक्षणे दिसत नाहीत आणि उपचाराची गरज आहे अशा जोडीदारांचे व्यवस्थापन अतिशय महत्वाचे आहे.

प्रतिबंध, खास करून अनौपचारिक क्लायंट/शरीर विक्रय करणाऱ्या पुरुषापर्यंत ही मोहिम पोहोचविणे महत्वाचे आहे. यामुळे पुरुष गुप्तरोग/आर. टी. आय. चा संसर्ग घरी घेऊन जाण्याचे प्रमाण कमी होईल.

जाणीव जागृत प्रतिबंध आणि उपचारामध्ये पुरुषांना सहभागी करण्याचे मार्ग.

जाणीव जागृती, प्रतिबंध आणि गुप्तरोग/आर. टी. आय. च्या उपचारांमध्ये पुरुषांना सहभागी करण्याचे अनेक मार्ग आहेत. खालील काही उदाहरणे दिली आहेत.

- गुप्तरोग/आर. टी. आयवर जनतेला माहिती देण्याच्या मोहिमेमुळे पुरुषांना लवकर उपचार मिळतील आणि त्यांच्या जोडीदारांना उपचारांची गरज असल्यास माहिती मिळेल.
- अनौपचारिक आणि प्राथमिक जोडीदारांबरोबर निरोधच्या वापराबद्दल पुरुषांना प्रोत्साहन देणे.
- स्थानिक मद्यालये, पानची दुकाने जिथे पुरुष जमा होतात तिथे गुप्तरोग/आर. टी. आय. ची पोस्टरस् (भिंती पत्रके) लावणे.
- औषध उपचाराची पाकिटे/किट्स गुप्तरोग/आर. टी. आयच्या माहितीसह त्यांच्या स्त्री जोडीदारांना देणे.
- एफ. पी./एम.सी.एच सेवांची गुप्तरोग/आर. टी. आय. च्या सेवांबरोबर जोडीदाराला संदर्भित करण्यासाठी जोडणी करणे.
- सिफिलीस आणि एच. आय. व्ही. केंद्रात सामान्य जनतेला माहिती देण्याच्या मोहिमेत गुप्तरोग/आर. टी. आय. प्रतिबंधाच्या माहितीवर लक्ष केंद्रीत करणे गरजेचे आहे. यामुळे पुरुष आपली पत्नी आणि नवजात बाळाला सुरक्षित ठेवू शकतील तसेच त्यांच्या अनौपचारिक जोडीदारांची संख्या कमी होईल आणि निरोधचा उपयोग वाढेल.
- ए. एन. सी सेवांची जाहिरात केल्याने स्त्रियांच्या गरोदरपणात आणि जन्म या साठी पुरुषांची भागिदारी वाढेल,
- कामाच्या ठिकाणी पीअर एज्युकेटरना प्रशिक्षित करा

गुप्तरोगाच्या प्रतिबंधाचा संदेश पुरुषापर्यंत पोहचून त्यांनी गुप्तरोगाचा त्यांचे आरोग्य आणि जननक्षमता आणि त्यांच्या बायकां, मैत्रिणीं आणि मुलांच्या आयुष्यावर परिणाम होतो हे समजणे आवश्यक आहे.

पुरुषापर्यंत पोहोचण्यातील आव्हाने आणि या आव्हानांबद्दल कसे बोलावे

आव्हान	कशा प्रकारे आव्हानाला सामोरे जाल
<ul style="list-style-type: none"> ज्या सेवाचा स्त्रिया उपयोगात आणातात त्या सेवांचा उपयोग करणे पुरुषांना प्रशस्त वाटत नाही 	<ul style="list-style-type: none"> दवाखाने फक्त पुरुषासाठी ठेवा किंवा पुरुषांना सेवा देण्यासाठी ठराविक वेळ ठेवा.
<ul style="list-style-type: none"> पुरुषांना गुप्तरोग/आर. टी. आय.ची माहिती घेणे किंवा उपचार करण्याची शरम वाटेल. 	<ul style="list-style-type: none"> यासाठी सामान्य लोकांत जाणीव/ जागृती निर्माण करा जे दवाखान्यात येत आहेत त्यांना चांगल्या सेवा द्या. म्हणजे ते दुसऱ्यांना सेवा घेण्याबद्दल सांगतिल. जे दवाखान्यात येतात त्यांना पूर्ण माहिती सांगा म्हणजे दुसऱ्यांना याबद्दल माहिती सांगतांना त्यांना मदत होईल.
<p>जे दवाखाने बसत नाहीत ते पुरुषांना येण्यास वाटता ही.</p>	<ul style="list-style-type: none"> दवाखान्यात स्त्रिया आणि पुरुष, दोघानाची गुप्तता ठेवा. प्रत्येकाला वेगवेगळे समुपदेशन न करता जोडप्यांना एकत्र करा.
<ul style="list-style-type: none"> पुरुषांना उपचार देताना वेळ जाण्याची शक्यता आहे आणि स्त्रियांपासून सुविधा दूर जातील. 	<ul style="list-style-type: none"> दवाखान्यात स्त्रिया आणि पुरुष, दोघानाही पुरेसा वेळ द्या गुप्तरोग/आर. टी. आय. दवाखान्यासाठी / ग्रामिण रुग्णालयासाठी पुरेसे मनुष्यबळ आणि सुविधा आलेल्यांना सेवा उपलब्ध करा.
<ul style="list-style-type: none"> पुरुषांना उपचार करतांना सेवकांकडे नवीन कौशल्य असायला हवीत. 	<ul style="list-style-type: none"> सेवकांना गुप्तरोग/आर. टी. आय. व्यवस्थापनासाठी प्रशिक्षण द्या. आणि पुरुष आणि स्त्रियांना त्यांच्या गरजेनुसार मदत करण्यासाठी प्रशिक्षण द्या.
<ul style="list-style-type: none"> पुरुषांना उपचार करतांना आणि वेगवेगळ्या सुविधा पुरविण्यासाठी जास्त पुरुष सेवकांची गरज असेल 	<ul style="list-style-type: none"> फक्त पुरुषासाठी दवाखाना करा किंवा फक्त पुरुषासाठी वेळ राखून ठेवा

२. किशोरवयीन मुलांमध्ये गुप्तरोग/आर. टी. आय. चा प्रतिबंध

खास किशोरवयीन मुली गुप्तरोग/आर. टी. आय च्या संसर्गाला बळी पडतात कारण आरोग्य सेवा घेण्यासाठी मर्यादित वाव/मोकळीक मिळत नाही आणि गुप्तरोग्याची लक्षणे ओळखता येत नाहीत. किशोरवयीन मुलींमध्ये उपलब्ध आरोग्य सेवा मर्यादित आहेत. दोघांमध्येही मुलगे आणि मुलींमध्ये लैंगिक शिक्षणाचा अभाव आहे आणि त्यामुळे मुलगे आणि मुली नको असलेले लैंगिक संबंध, गरोदरपण आणि गुप्तरोग या संबंधात महत्वाचे निर्णय घेऊ शकत नाहीत.

अनेक भारतीय अभ्यासातून खालील माहिती मिळते

किशोरवयीन मुल (मुलगे आणि मुली) बरेच वेळा विवाहपूर्वी लैंगिक संबंध ठेवतात आणि हे संबंध अतिशय कमी वयात ठेवलेले असतात.

- आता विवाहीत अशिक्षित स्त्रियांमध्ये अर्ध्यापेक्षा जास्त स्त्रियांचे विवाह कायद्याने सांगितलेल्या /निर्धारित केलेल्या वयापेक्षा कमी वयात होतात.१.५ दशलक्ष मुलीपैकी २० टक्के मुलींचे विवाह कमी वयात होऊन १५ वर्षांपर्यंत त्या आधीच माता झालेल्या असतात. २७ टक्के विवाहीत किशोरवयीन स्त्रियांच्या कुटुंब नियोजनाच्या गरजा पुऱ्या होत नाहीत.
- गुप्तरोगामध्ये एच. आय. व्ही. चाही समावेश आहे हे दोन्ही १५—२४ वर्षांच्या वयोगटात तरुण स्त्रियामध्ये अतिशय सामान्य आहे. भारतामध्ये या वयोगटातील एच. आय. व्ही चा संसर्ग ३५ टक्के जास्त असल्याचे अहवाल आहेत. आणि या वरुण असे दिसते की तरुण वर्ग अतिशय संवेदनशील आहे असुरक्षित लैंगिक संबंधामुळे संसर्गित झालेल्यांचे प्रमाण सर्वात जास्त आहे.
- १५ ते १९ वयोगटातील विवाहीत किशोरीमध्ये गरोदरपण आणि त्यातून येणाऱ्या मृत्युचे प्रमाण जनन वयोगटातील प्रौढ स्त्रियांच्या मृत्युपेक्षा बरेच जास्त आहे.
तरुणांना माहिती मिळण्यातील अडथळे आणि सेवा
- सेवांचा अभाव— कुटुंब नियोजन सेवांसाठी किंवा उपचारासाठी सेवा किंवा गुप्तरोगाच्या प्रतिबंधासाठी कमी संधी आहेत.
- निरोध मिळण्यासाठी कमी संधी
- तरुण लोक लैंगिक दृष्ट्या कार्यक्षम नसतात आणि माहिती मिळाल्यास लैंगिक दृष्ट्या कार्यक्षम होतील असा खोटा समज.
- युवकांवर केंद्रीत करणाऱ्या संदेशाचा अभाव.
- युवकांबरोबर काम करण्यासाठी प्रशिक्षित सेवकांचा अभाव

किशोरवयीनांसाठी जनन आणि लैंगिक आरोग्याच्या योजनांचा पडताळाः—

किशोरवयीनांसाठी जनन आणि लैंगिक आरोग्य (ए. आर. एस. एच.) विकसित केलेले आहे. आणि राष्ट्रीय ग्रामिण आरोग्य मिशन (एन. आर. एच. एम) मध्ये अशा योजनेला जनन आणि बाल आरोग्य टप्पा २ मध्ये (आर. सी. एच २) मध्ये मान्यता दिली असून बऱ्याच राज्यातून राष्ट्रीय योजनेचा एक भाग म्हणून ही योजना दत्तक घेतली आहे. आणि आता जिल्हास्तरावरील प्राथमिक आरोग्य केंद्रातून ही योजना राबविली जात आहे. सध्या अस्तित्वात असलेली सार्वजनिक आरोग्य यंत्रणेची युवकांच्या गरजा भागविण्यासाठी पुर्नबाधणी करणे, हे या योजनेचे लक्ष आहे. यासाठी किशोरवयीनांना उपकेंद्राच्या दवाखान्यातून नेहमी होणाऱ्या तपासणीच्या वेळी या सुधारित सेवा मिळतात याची खात्री करण्यासाठी पावले उचलायला हवीत आणि त्यांना (किशोरवयीन) सेवा मिळण्यासाठी पी. एच. सी आणि सी. एच. सी च्या पातळीवर दिवस आणि वेळ नक्की केले असल्याची खात्री करणे आवश्यक आहे. मूलभूत सेवा देण्यामध्ये प्रतिबंधात्मक प्रोत्साहनात्मक, उपचारात्मक आणि समुपदेशन सेवांचा समावेश केलेला आहे.

ए. एन. एम नी किशोरवयीनांना गुप्तरोग/आर. टी. आय. बद्दल खालील माहिती द्यावी.

- ब्रह्मचर्य किंवा लैंगिक दृष्टिने कार्यक्षम होणे पुढे ढकलणे
- अनेक जोडीदार टाळा आणि एकच जोडीदार ठेवा
- निरोधचा अचूक आणि सातत्याने उपयोग
- अति जोखीम असलेले जोडीदार टाळा
- गुप्तरोग/आर. टी. आय ची लक्षणे ओळखा. लघवी करताना जळजळ आणि किंवा लिंगामधून स्त्राव किंवा जननेंद्रीयावर ब्रण असल्यास तरुण पुरुषांनी त्यांच्या जोडीदारांशी लैंगिक संबंध ठेवू नये, पण दोघांनाही उपचारासाठी दवाखान्यात यावे.
- मुख्य समस्या सांगाव्यात
 - ए — ब्रह्मचर्य
 - बी — जोडीदाराबरोबर प्रामाणिक राहा
 - सी — निरोध वापर
 - डी — लवकर निदान
 - ई — बरे झाल्याची खात्री करा.

३ अति जोखीम गटातील लोकांमधील गुप्तरोग/आर. टी. आय प्रतिबंधित करणे.

अति जोखीम गटामध्ये पैसे किंवा उपचारासाठी लैंगिक संबंध विकणारे लोक असून यामध्ये शरीर विक्रय करणारे, समलिंगी पुरुष (एम. एस. एम) हिजडे आणि नसेतून नशा करणारे (आय. डी. यू.) यांचा समावेश होतो.

या सर्व एच. आर. जी मध्ये सामान्यतः एक गोष्ट आढळते आणि ती म्हणजे त्यांचा व्यवसाय/काम त्यांना गुप्तरोग/आर. टी. आय. चा संसर्ग होण्याची जोखीम देते. सामान्य लोकांपेक्षा हे एच आर. जी संसर्गाचे संक्रमण करण्याची त्यांची क्षमता लक्षात घेऊनच या अति जोखीम गटाला, खास करून शरीर विक्रय करणाऱ्यांना जेव्हा जेव्हा आणि जिथे जिथे ते हजर असतील तिथे त्यांना प्रभावी उपचार मिळायला हवेत. त्याच बरोबर त्यांना निरोधबद्दल माहिती आणि नेहमीच्या जोडीदाराबरोबर आणि ग्राहकांबरोबर निरोध वापरण्यास कौशल्याचे तंत्र मिळाले पाहिजे. शरीर विक्रय करणाऱ्या महिला, समलिंगी पुरुष आणि आय. डी. यु मध्ये एच. आय. व्ही संक्रमणाचे प्रमाण खूपच जास्त आहे.

शरीर विक्रय करणाऱ्यांना मोफत निरोध पुरविणे, गुप्तरोगाचे उपचार आणि सुरक्षित वर्तन आत्मसात करायला लावल्यामुळे मोठ्या समुदायामध्ये गुप्तरोगाच्या संक्रमणाचे प्रमाण कमी होण्यावर मोठाच प्रभाव पडेल.

गुप्तरोग/आर. टी. आय. च्या प्रतिबंधासाठी समाजाचे/ समुदायाचे प्रबोधन

गुप्तरोग/आर. टी. आय. चे चांगले व्यवस्थापन करण्यासाठी दवाखाने आवश्यक आहेत पण फक्त दवाखान्यातून गुप्तरोग/आर. टी. आय.चा प्रसार प्रतिबंधित करता येणार नाही. यासाठी समुदाय/समाजामध्ये गुप्तरोग/आर. टी. आय. आणि एड्स बद्दल जाणीव/जागृती निर्माण करण्याची तातडीची गरज आहे. समाजात गुप्तरोग/आर. टी. आय. आणि एड्स बद्दल जाणीव/जागृती निर्माण करण्याची तातडीची गरज आहे. तसेच वागणूकीत बदल करण्यासाठी अनुत्साह आहे. गुप्तरोग/आर. टी. आय. आणि खास एच आय व्ही. बरोबर समाजात लांछना आणि भेदभाव आहे.

समाजात गुप्तरोग/आर. टी. आयच्या प्रतिबंधाचे शिक्षण

• गुप्तरोग/आर. टी. आय च्या लक्षणांबद्दल आणि परिणामाबद्दल जाणीव/जागृती वाढवा.

बऱ्याच समुदायातून गुप्तरोग/आर. टी. आय. च्या खूणाबद्दल जाणीव/ जागृती निर्माण करणे गरजेचे आहे. गुप्तरोग/आर. टी. आय. चे गंभीर परिणाम आणि यातील धोका समजून घेण्याचे प्रमाण अतिशय कमी आहे. खास करून काही गटांमध्ये ज्ञान वाढविणे आणि जाणीव/जागृती वाढविणे ही वागणूकीत बदल घडवून आणण्याची पहिली पायरी आहे.

- **पारंपारीक समज आणि गैरसमजुतीना प्रत्युत्तर द्या**

एडस आणि गुप्तरोग/आर. टी. आय. बदल समाजात पसरलेल्या पारंपारिक समजुती आणि गैरसमजामुळे संसर्गित लोकांना लांछना सहन करावी लागते. समाजाचा नकारात्मक दृष्टिकोन आणि गैरसमजामुळे लोकांना माहिती आणि आरोग्यसेवा घेण्यापासून आणि निरोधचा उपयोग करून स्वतःचे रक्षण करण्यापासून परावृत्त करतो.

- **धोका कमी करण्याचा वागणूकीला प्रोत्साहन द्या.**

लोकांना सुरक्षित वागणूकीबद्दल माहिती असणे आणि असुरक्षित वागणूक कमी करण्याबद्दलही माहिती असणे गरजेचे आहे. असुरक्षित वागणूकीच्या परिणामाची जाणीव झाल्यास असुरक्षित वागणूकीत बदल करण्यासाठी लोक प्रवृत्त होतील.

- **उपलब्ध आरोग्य सेवांचा उपयोग वाढवा**

केंद्रातून दिल्या जाणाऱ्या आरोग्य सेवाबद्दल माहिती द्या यामध्ये उपलब्ध सेवा घेण्याचे प्रमाण वाढेल तर येणाऱ्या प्रत्येकाचा अनुभवात चांगली सुधारणा करण्यात येऊ शकते. यासाठी येणाऱ्याचे स्वागत करा, आधार द्या आणि शैक्षणिक वातावरण ठेवा.

- **सामाजिक बदलाची प्रक्रिया सुरु करा**

समुदाय गटांची बांधणी करा म्हणजे हे गट पुरुष आणि स्त्रियांशी त्यांच्या आरोग्य समस्या उदा. यामध्ये गुप्तरोग/आर. टी. आय आणि एच. आय. व्ही/एडस समावेश असून हे गट मोकळेपणे आणि कोणताही पूर्वग्रह न ठेवता चर्चा करू शकतील हे गट गुप्तरोग/आर. टी. आय. चे लवकर निदान आणि उपचार याबद्दल सांगतील आणि एच. आय. व्ही. ला प्रतिबंध करण्याला मदत करतील.

- **गुप्तरोग/आर. टी. आय. च्या सेवांसाठी जनतेचा आधार घ्या.**

प्रतिबंधासाठी असलेल्या सेवा उत्तम दर्जाच्या आहेत असे लक्षात आल्यास समुदाय/समाज अशा प्रकारच्या आरोग्य सेवांना मनापासून पाठिंबा देईल. तुमच्या समुदायामध्ये आणि आरोग्य केंद्रात निरोध उपलब्ध असल्याची खात्री करा.

- **गुप्तरोग/आर. टी. आय. च्या सेवांसाठी समाजातील पुढाऱ्यांचा आधार घ्या**

गुप्तरोग/आर. टी. आय. प्रतिबंधासाठी पूर्ण समुदाय/समाजाला कार्यक्षम करून कार्यक्रमात गुंतविल्यास त्याचा सकारात्मक प्रभाव दिसून येईल आणि समाजातील पुढाऱ्यांना गुप्तरोग/आर. टी. आय. ला आधार देणे सोपे जाईल आणि हे पुढारी नियंत्रण करण्यासाठी सतत परिश्रम घेऊन प्रतिबंधाचे सकारात्मक कार्य सुरु ठेवतील.

समाजात वागणूकीत बदल घडविण्यासाठी संवाद (बी. सी. सी.) साधून योजना विकसित करणे.

हस्तक्षेप गटाची व्याख्या करा— वेगवेगळ्या गटांपर्यंत पोहोचण्यासाठी वेगवेगळे संदेश आवश्यक आहेत, हे समजून घ्या. शरीर विक्रय करणारे, तरुण, पुरुष, ग्रामिण आणि शहरी स्त्रिया सामाजिक पुढारी आणि धार्मिक पुढारी या सर्वांना संदेश देणे आणि त्यांच्या वेगळ्या परिस्थितीला योग्य अशी माहितीची देणे गरजेचे असते.

समाजातील समजुती आणि सवयी समजून घ्या.

योग्य संदेश मिळत असल्याची खात्री करा. संवादासाठी उद्दीष्ट आणि कृती बनवा गुप्तरोग/आर. टी. आय. बाबतीत समाज/समुदायाला असलेल्या माहितीची पातळी, त्यांचे दृष्टिकोन आणि पूर्वग्रह हे सर्व विचारात घेऊन त्याप्रमाणे शैक्षणिक साहित्य विकसित करा.

लक्षित गटापर्यंत पोहोचण्यासाठी योजना विकसित करा.

योजनांच्या प्रभावाचे मूल्यांकन करा

समवयस्क गटाचा वापर सीमीय गटाच्या शिक्षणासाठी वापरू शकतो का? लोकांना क्लिनीकची सेवा पुरविण त्यांना आकर्षित करता येईल का?

गुप्तरोग/आर. टी. आय. संदर्भित शब्दसूचि

क्रमांक	शब्दप्रयोग	अर्थ
०१	लैंगिक (अॅब्रेशन) विक्षिप्तपण	लैंगिक कृती जी सामान्यपणे केल्या जाणाऱ्या कृतीपेक्षा भिन्न आहे, किंवा याला 'योग्य' किंवा 'नैतिक' असेही म्हटले जाते.
०२	(अॅडल्टरी) विवाहित पुरुषांने/ स्त्रीने दुसऱ्या विवाहित पुरुष/ स्त्रिशी केलेला लैंगिक संबंध	विवाहित पुरुष आणि स्त्रिया यामधील लैंगिक संबंध
०३	गुदाद्वारे लैंगिक संबंध	या लैंगिक संबंधात पुरुषाचे लिंग जोडीदाराच्या गुदाद्वारातून घातले जाते. कधी कधी याला सोडोमी असेही म्हणतात.
०४	अॅनिलिंगस	यामध्ये गुदाद्वाराभोवती जीभ गोल फिरवून उत्तेजित केले जाते.
०५	अॅफ्रोडायसिक किंवा झूफिलिया	औषध किंवा सुगंध यापैकी काहीही ज्यामुळे उत्तेजना मिळते.
०६	बेस्टालिटी/ राक्षसीपणा	माणूस आणि जनावराबरोबर लैंगिक संबंध
०७	सिलीबेसी	अ— विवाहित असून लैंगिक संबंधापासून दूर
०८	क्लॉप	सामान्य माणसे गन्धोरीयासाठी वापरत असलेला शब्द
०९	कॉइटस/ कॉप्प्युलेशन	पुरुष आणि स्त्री मधील लैंगिक संबंध यामध्ये पुरुषाचे लिंग योनीत घातले जाते.
१०	कॉईटस् इंटरपट्स (वेळेआधी बाहेर काढणे, बाहेर खेचणे)	लिंग योनीमधून बाहेर काढण्याची सवय वीर्यपतन होण्याआधी
११	निरोध (फ्रेंच शब्द किंवा एफ एल, रबराचे आवरण निरोध) स्त्रियाचा निरोध	गर्भनिरोधक साधारणपणे पुरुषांसाठी आणि हल्लीच स्त्रियांसाठी उपलब्ध आहेत. पुरुषांसाठी हे रबराचे आवरण उत्तेजित लिंगावर लैंगिक संबंधाआधी घातले जाते.

१२	फेलाटिओ(पेनिलिंगस) (फुगविणे, खाली जाणे, खाणे चोखणे)	यामध्ये पुरुषाचे लिंग तोंडात घेतले जाते आणि लैंगिक आनंदासाठी चोखले जाते
१३	(फिडीलिटी) ईमानदारी	एकाच किंवा शोधलेल्या जोडीदाराबरोबर लैंगिक संबंध ठेवणे
१४	फॉन्डलिंग	प्रेमाने स्पर्श करणे, कुरवाळणे
१५	फोरास्किन(प्रीपॅक)	लिंगाच्या टोकावरील कातडी किंवा क्लिटोरीस
१६	फ्रेन्च चुबन (खोल चुबन किंवा ओले चुबन)	यामध्ये जीभेचा उपयोग केला जातो चुबन घेत असताना जोडीदाराच्या तोंडात जोरात जीभ घुसविणे
१७	समलिंगी आकर्षण असणारा (गे)	समलिंगी पुरुषासाठी दुसऱ्या शब्दप्रयोग
१८	अति जोखमीची वागणूक	हा शब्द प्रयोग गुप्तरोगाच्या संसर्ग ज्या क्रियांमुळे होऊ शकतो, त्या क्रियांचे वर्णन करण्यासाठी वापरला जातो. यामध्ये वारंवार जोडीदार बदलणे, गुदद्वार आणि योनीद्वारे संबंधाच्या वेळी निरोध न वापरणे, मौखिक आणि गुदाबरोबर संपर्क, वीर्य/लघवी तोंडात घेणे नशा करतांना एकमेकांच्या सुया सिरीज वापरणे इ. समावेश आहे.
१९	नपुसकत्व (इंपोटेन्सी ताठरपणा न येणे)	पुरुषाची लैंगिक संबंध ठेवण्याची असमर्थता, याचा उल्लेख लिंगामध्ये ताठरपणा न येण्यासाठी करतात.
२०	ग्लान्स	लिंग किंवा लिंगावरचा दाणा (हेड ऑफ क्लिटोरीस) हा अॅकरॉन या लॅटीन शब्दावरून आलेला शब्द.
२१	इनसेस्ट	जवळच्या नातेवाईकांमधील लैंगिक संबंध उदा. वडील—मुलगी, आई, आणि मुलगा.
२२	लिबिया मेजोरा बाह्य ओष्ठ	योनीचा बाहेरील मोठा ओठ.
२३	लिबिया मायनोरा आंतर ओष्ठ	लहान / योनीचा आतील लहान ओठ.
२४	लंपट	लैंगिक संबंधासाठी आतुर
२५	लेस्बियन स्त्री समलिंगी	स्त्री समलिंगी
२६	लिबिडो	लैंगिक उर्मी, आवड / गरज
२७	मास्टीबेशन (हाताची सवय, स्वतः बरोबर खेळणे) हस्तमैथुन	स्वतःच्या लिंगाला स्वतःच उत्तेजित करणे, स्वतःचे समाधान करणे
२८	मोनोगॅमी	विवाहसंस्थेने केलेली व्यवस्था एका पुरुषाला फक्त एकच बायको
२९	निम्फोमेनिया	स्त्रियांना सतत टोकाची आणि न थांबवू शकणारी लैंगिक समाधानाची इच्छा.
३०	ओरल जनायटल सेक्स	यामध्ये एक जोडीदाराचे तोंड / जीभ दुसऱ्या जोडीदाराच्या जननेंद्रियावर लावली जाते

३१	ओरल सेक्स (हेड जॉब, कम डाऊन ऑन इट ईच अदर)	लैंगिक संबंध या मध्ये एक जोडीदाराच्या तोंडाचा दुसऱ्या जोडीदाराच्या जननेद्रीयाशी/गुदद्वाराशी संबंध येणे यामध्ये जननेंद्रिय चोखणे, चाटणे किंवा चुंबन घेणे इ. समावेश
३२	ऑरगॅसम (मोठा ओ, ऑरगॅसमचा अनुभव येणे)	लैंगिक संबंधामधील परमोच्च आनंदाचा क्षण
३३	पिंडोफील	प्रौढ जे लहान मुलांबरोबर लैंगिक कृती करतात किंवा करण्याची इच्छा करतात.
३४	जोडीदार बदलणे	चार किंवा जास्त व्यक्तीमधील पूर्व नियोजित केल्याप्रमाणे जोडीदार बदलणे
३५	पेडरास्ती	१. पुरुषांचे मुलांशी (मुलगे) लैंगिक संबंध बरेच वेळा गुदाद्वारामार्फत येणे २. गुदाद्वारामार्फत लैंगिक संबंध
३६	पेटिंग (मेकींग आऊट नेकिंग, ड्राय फक ड्राय ले)	लैंगिक संबंधात संभोग होऊ देत नाहीत.
३७	पॉलीयान्डी	या प्रकारच्या लग्नात बाईला अनेक नवरे असतात
३८	पॉलीगॅमी	अशा प्रकारच्या लग्नात माणसाला एकच जोडीदार असतो.
३९	पॉलीगायनी	अशा प्रकारच्या लग्नात नवऱ्याला अनेक बायका असतात.
४०	पोरनोग्रॅफी	संपूर्ण वर्णन/साहित्यातून लैंगिक कृतीचे वर्णन, छायाचित्र, सिनेमा इ. यामुळे कामवासना चालविली जाते. पण भावना कमी असतात.
४१	प्रॉमिस्क्युअस	अशी व्यक्ती पैशासाठी अनेक व्यक्तीशी लैंगिक संबंध ठेवते अशा व्यक्ती अनौपचारिक लैंगिक संबंध ठेवतात,
४२	प्रॉस्टीट्यूट	अशा व्यक्ती पैशासाठी लैंगिक संबंध ठेवतात (गळाला लावणे रस्त्यावर चालणारे व्होर, प्रॉस) हल्ली धंदेवाईक शरीर विक्रय करणारे असा उल्लेख नकारात्मक दृष्टिकोन न ठेवण्यासाठी वापरतात.
४३	प्रॉस्टीट्यूशन	पैशासाठी लैंगिक संबंध
४४	सॅडीझाम	जोडीदाराला शारिरीक/मानसिक त्रास देऊन स्वतःचे लैंगिक समाधान मिळविणे

४५	सॅडो—मॅसोचिझम	या प्रकारच्या वागणूकीत, ज्यामध्ये लैंगिक संबंध आणि दुःख यांचा पॅथॉलॉकल संबंध शिस्त आणि बंधनात येतो.
४६	सेफ सेक्स	हा शब्द प्रयोग बहुतेक वेळा एस. टी. डी च्या संसर्गाचा धोका कमी करण्यासाठी केलेल्या लैंगिक कृतीशी केला जातो.
४७	वजायनल ल्युब्रिकेशन	घामासारखे दिसणारे स्वच्छ पाणी जे योनीच्या आत लैंगिक इच्छा झाल्यावर जमा होते.
४८	वर्जिन	अजूनपर्यंत एकदाही लैंगिक संबंध न ठेवलेली मुलगी

विभाग ३
अभ्यास

विभाग १ ओळख/परिचय

प्रशिक्षकासाठी टीप

या प्रशिक्षणात भाग घेणाऱ्यांना एच. आय. व्ही./एडस्बद्दल विचार करण्यासाठी प्रवृत्त करणे हा या कृतीचा उद्देश आहे.

सूचना

- सर्व प्रशिक्षणार्थींना उभे राहून गट बनवायला सांगा.
- खोलीमध्ये तीन विभाग करून त्यांना नावे द्या.— एक विभाग 'सहमत' साठी असेल, दुसरा विभाग 'असहमत' आणि तिसरा विभाग 'खात्री नाही' असे सुचविण्यासाठी असेल.
- प्रोजेक्टवरील प्रत्येक विधान लिहीलेली फिट (स्लाईड) वाचून प्रशिक्षणार्थींना त्यांच्या उत्तराप्रमाणे त्या त्या कोपऱ्यात पटकन जाऊन उभे राहायला सांगा.
- प्रत्येक प्रशिक्षणार्थींच्या गटाला त्यांनी निवड केलेल्या उत्तराबद्दल दोन मिनिटे चर्चा करायला सांगा.
- नंतर प्रत्येक गटातील एका सदस्याला त्यांचे उत्तर सर्वांना सांगायला सांगा.
- प्रशिक्षणासाठी असलेल्या टीपा वापरून प्रशिक्षणार्थींना थोडक्यात चर्चा करायला मदत करा, यावेळी गैरसमजुती असल्यास त्याबद्दल अचूक माहिती देऊन दुरुस्ती करा पण पूर्ण विषय शिकवू नका.
- या प्रमाणे आणि पध्दतीने सर्व विधाने पूर्ण करा.

विधान क्र. १.

साधारणपणे त्याच्या/तिच्याकडे बघून एच. आय. व्ही.चा संसर्ग झाला आहे हे सांगता येते.

स्पष्टीकरण.

असहमत एच. आय. व्ही.चा संसर्ग झालेले लोकही (प्रत्यक्षातही) खूप निरोगी दिसतात. त्यांना इतरांप्रमाणे म्हणजे एच. आय. व्ही.चा संसर्ग नसलेल्या लोकांप्रमाणे इतर आजार (संधीसाधू आजार) होऊ शकतात. उदा. टी बी. किंवा न्युमोनिया काही संसर्ग आणि लक्षणे एच. आय. व्ही.च्या आजाराबरोबर असली तरी नुसते बघून एखाद्याला एच. आय. व्ही. चा संसर्ग झाला आहे हे सांगणे अशक्य आहे. रक्ताची तपासणी करूनच निदान पक्के करता येते.

विधान क्र. २.

एच. आय. व्ही. आणि एडस् एकच आहेत.

स्पष्टीकरण.

असहमत. एच. आय. व्ही. हा एक विषाणू आहे. हा विषाणू रोग प्रतिकारक शक्ती कमजोर करतो. एडस् हा रोग असून तो एच. आय. व्ही. मुळे होतो आणि खास लक्षणांवरून अनेक आजार (संधीसाधू आजार आणि/किंवा कॅन्सर) प्रतिकारक शक्ती कमजोर झाल्यामुळे होतात. एखाद्याला एच. आय. व्ही. चा संसर्ग रोगप्रतिकार शक्ती कमी होण्याआधी बरेच वर्षे असू शकतो आणि रोगप्रतिकार शक्ती जेव्हा खूप प्रमाणात कमी होते त्यावेळी हे संसर्ग/कॅन्सर होतो. म्हणूनच या कालावधीत या व्यक्तीला कोणतीही लक्षणे दिसत नाहीत आणि ती व्यक्ती निरोगी दिसू शकते.

विधान क्र. ३.

रोगप्रतिकार शक्ती पुन्हा पूर्ववत झाल्यावर अँटि रेट्रोव्हायरल थेरपी थांबवता येते

स्पष्टीकरण.

असहमत अँटिरेट्रोव्हायरल थेरपीमुळे काही विपरीत समस्या (विषारीपणा) किंवा अत्यंत अनियमितपणा

विकसित झाला तरच अँन्टीरेट्रोव्हायरल थेरपी थांबता येते, अन्यथा ही अँन्टीरेट्रोव्हायरल थेरपी थांबवता येत नाही.

विधान क्र. ४.

रुग्णाने अँन्टी रेट्रोव्हायरल उपचार सुरु केल्यावर तो किंवा ती दुसऱ्या कुणालाही एच. आय. व्ही. चा संसर्ग देत नाहीत.

स्पष्टीकरण.

असहमत. हे विधान चुकीचे आहे. आणि यामधील गृहीत अतिशय धोकादायक आहे. एच. आय. व्ही. चा संसर्ग झालेल्या व्यक्तीमध्ये विषाणूंचा भार मोजता येणार नाही, इतका कमी होऊ शकतो पण म्हणून हा संसर्ग दुसऱ्या व्यक्तीला सक्रमित होणार नाही हे चुकीचे आहे. विषाणू शरीरात असणार कारण एच. आय. व्ही. बरा होऊ शकत नाही. अशी ही शक्यता आहे की ही व्यक्ती दुसऱ्याला प्रतिकारक (रेसिस्टंट) विषाणूंचा संसर्ग देऊ शकते किंवा नवीन प्रकारचा विषाणू देऊ शकते.

विधान क्र. ५.

एच. आय. व्ही. संसर्गित स्त्रिने गर्भवती होऊ नये.

स्पष्टीकरण.

वादविवाद या विधानावर खूप चर्चा होऊ शकते. कारण विषाणू चा संसर्ग न जन्मलेल्या बाळाला होऊ शकतो असे लोकांनी गृहीत धरलेले आहे. प्रशिक्षणार्थीना एच. आय. व्ही. बदल असलेली माहिती तपासून बघणे एच. आय. व्ही. संसर्गित लोकांबद्दल प्रशिक्षणार्थीनी काय गृहीत धरले आहे हे तपासून बघावे, त्यांची परीक्षा घेण्याचे ध्येय नाही. एच. आय. व्ही. संसर्गित गर्भवती स्त्री तिच्या बाळाला विषाणूंचा संसर्ग देईलच असे नाही. पुढील धोका कमी करण्यासाठी हस्तक्षेप उपलब्ध आहे. तिने गर्भवती राहावे किंवा नाही हा सर्वस्वी ती आणि तिच्या कुटुंबियांचा प्रश्न आहे.

विधान क्र. ६.

कुमारीका किंवा तरुण स्त्रीशी लैंगिक संबंध ठेवल्यास पुरुषाला गुप्तरोग आणि एच. आय. व्ही. पासून संरक्षण मिळते.

स्पष्टीकरण.

असहमत. कुमारीका किंवा लहान मुलींशी लैंगिक संबंध ठेवल्यास पुरुषाला गुप्तरोग आणि एच. आय. व्ही. पासून संरक्षण मिळत नाही पण लहान वयाच्या मुलीबरोबर लैंगिक संबंध ठेवणे हा एक गुन्हा आहे. यामुळे लहान वयाच्या मुलगे/मुलींच्या अपरीपक्व लैंगिक अवयवांना गंभीर जखमा होण्याचा मोठा धोका असतो. याच बरोबर मानसिक/ भावनिक धक्का बसून पुढील आयुष्यावर त्याचा परिणाम होतो.

विधान क्र. ७.

काही विशिष्ट समुदाय/समाज किंवा व्यवसाय करणारे लोक एच. आय. व्ही./एड्सचा प्रसार होण्याला जबाबदार आहेत.

स्पष्टीकरण.

असहमत एच. आय. व्ही. चा प्रसार अति जोखमीच्या वागणूकीमुळे होतो. उदा. अनेक जोडीदारांबरोबर लैंगिक संबंध, एच. आय. व्ही. संसर्गित व्यक्तीबरोबर असुरक्षित संबंध, निर्जंतुक न केलेल्या सुया वापरणे इ. कोणत्याही विशिष्ट समुदाय/समाज किंवा व्यवसायातील लोकांमुळे एच. आय. व्ही. प्रसार होत नाही. अति जोखमीच्या वागणूकीमुळे एच. आय. व्ही. चा प्रसार होतो, कोणतीही व्यक्ती/व्यवसाय एच. आय. व्ही. च्या प्रसाराला जबाबदार नाही.

विभाग २ प्राथमिक एच. आय. व्ही./एडस्

भूमिकानाटय— रुग्णांचे खास प्रश्न.

रुग्णांचे एच. आय. व्ही./एडस् संबंधात बरेच प्रश्न असतात आणि परिचारीकांना या प्रश्नांना कशी उत्तरे द्यावयाची हे माहिती असणे आवश्यक आहे. परिचारीका जसे जास्त शिकतील आणि अनुभव घेतील त्याप्रमाणे त्या चांगल्या प्रकारे सांगू शकतील ही कृती प्रशिक्षणार्थीच्या ज्ञान आणि संवाद कौशल्यांच्या सरावासाठी आहे.

१. एच. आय. व्ही. आणि एडस्मध्ये काय फरक आहे.?
२. माझ्या कुटुंबियाना सुध्दा संसर्ग होईल का?
३. एच. आय. व्ही. मुळे मला आजारपण कसे येईल?
४. मला एच. आय. व्ही. चा संसर्ग झाला आहे, अजून मी किती काळ जगू शकते?
५. मी माझ्या पत्नी शिवाय इतर कोणाशीही लैंगिक संबंध ठेवले नाहीत, तरीही मला एच. आय. व्ही. चा संसर्ग झाला?

विभाग ३ — लांछना आणि भेदभाव एच. आय. व्ही./एडस् मध्ये शुश्रूषा — कायदा आणि नैतिकतेच्या समस्या

सहभागींना ५ लहान गटात विभागा आणि त्यांना केसची एक—एक प्रत द्या.

प्रत्येक गटाला एक केस द्या. विचार करण्यासाठी चर्चा करण्यासाठी त्यांना ५—१० मिनिटे वेळ द्या आणि त्यांची उत्तरे लिहीण्यास सांगा.

प्रत्येक गट आपआपली उत्तरे मोठ्या गटापुढे मांडतील आणि त्यावर चर्चा होईल.

पहिल्या गटातील प्रतिनिधीला उभे राहून स्लाईडवरून केस वाचायला सांगा.

त्याच गटातील दुसऱ्या प्रतिनिधीला त्यांच्या गटाचे उत्तर वाचायला सांगा.

मोठ्या गटाला २ मिनिटे चर्चेसाठी द्या आणि पुढील स्लाईडला जाण्याआधी पहिल्या स्लाईडबद्दल प्रतिसाद द्यावयाला सांगा.

केस क्र. १ एच. आय. व्ही. तपासणी आणि प्रशिक्षण

श्री. 'अ'. ताप, जुलाब आणि खोकल्यामुळे गेल्या आठ आठवडे आजारी आहेत.

पी. एच. सी. मधील वैद्यकीय अधिकाऱ्याने त्यांना तपासून काही तपासण्या करण्यास सांगितल्या आहेत. त्यामधील एक तपासणी एच. आय. व्ही.साठी आहे.

- एच. आय. व्ही. तपासणी करण्याआधी कोणत्या दोन महत्वाच्या गोष्टी करणे आवश्यक आहे.
- डॉक्टरांनी श्री. अ यांना तपासणीचा निकाल सांगण्याआधी मनाशी काय ठरविले पाहिजे?

केस क्र. २ गोपनीयता

श्री. वाय यांना. टी.बी झाला असून त्यांना एच. आय. व्ही. ची तपासणी करण्यास सांगितले आहे. या तपासणीच्या उद्देशाबद्दल आणि एच. आय. व्ही. ची तपासणी करण्याच्या आवश्यकतेबद्दल त्यांना नीट समजाविले आहे, आणि त्यासाठी त्यांची अनुमतीही घेतली आहे. डॉक्टरांनी त्यांना (श्री वाय यांना) एच. आय. व्ही. चा संसर्ग झाला असल्याचे तपासणीमध्ये आले असल्याचे सांगितले आहे हे सांगतांना त्यांच्या भाऊ हजर होता.

- एच. आय. व्ही. तपासणी करण्याआधी कोणत्या योग्य गोष्टी केल्या होत्या?
- श्री. वाय यांना त्यांच्या तपासणीचा निकाल सांगतांना डॉक्टरांनी कोणती चुकीची गोष्ट केली?

केस क्र. ३ जोडीदारला सांगणे

श्री. क्ष हे आय. डी. यू. असून नुकतीच एफ आय. सी. टी. सी मध्ये त्यांची एच. आय. व्ही. च्या तपासणी केली असता, त्यांना एच. आय. व्ही. चा संसर्ग असल्याचे आढळून आले आहे. त्यांच्या पत्नीला संसर्गाबद्दल सांगण्यासाठी समुपदेशन केले आहे. पण त्यांची तशी इच्छा नाही.

यामध्ये पहिल्यांदा काय केले पाहिजे.

- एच. आय. व्ही. ची स्थिती जोडीदाराला डॉक्टर सांगू शकतात का?
- डॉक्टर/आरोग्य सेवक दुसरे कोणते पर्याय उपयोगात आणू शकतात?

केस क्र. ४ एच. आय. व्ही. आणि गर्भारपण

श्री. आणि श्रीमती क्ष हे विवाहित जोडपे आहे. आणि त्यांना बाळ हवे असल्याबद्दल ते तुम्हाला सांगत आहेत. त्या दोघांनाही एच. आय. व्ही. चा संसर्ग झाला आहे.

- तुम्ही त्यांना कोणती माहिती द्याल?

केस क्र. ५ उपचार घेण्यास नकार

सौ. अ बाळंतपणाच्या कळा सुरु झाल्यावर पी. एच. सी ला आल्या, त्यांच्या योनीला खूप गंभीर संसर्ग झाला असल्याचे डॉक्टरांच्या लक्षात आले आणि डॉक्टरांनी सौ. अ यांची तातडीने एच. आय. व्ही. तपासणी करण्यास सांगितले तपासणीच्या निकालामध्ये त्यांना एच. आय. व्ही. चा संसर्ग असल्याचे आढळून आले. सौ. अ यांना त्यांच्यासाठी खाट उपलब्ध नाही असे सांगून परत पाठविण्यात आले.

- या केसमध्ये कोणत्या नैतिक समस्या आढळतात?
- इथे कोणती संधी घालविली आहे?

विभाग ४ एच. आय. व्ही/एडस्मध्ये शुश्रूषा आणि समुपदेशन

५-६ सहभागींचा १ गट या प्रमाणे सहभागींचे ३ गट बनवा, आणि प्रत्येक सर्व ५ गटाना भूमिका नाट्याच्या केस द्या. प्रत्येक गटाला १ भूमिका नाटय करावे लागेल, एकतर क्लायंट म्हणून किंवा समुपदेशक म्हणून भूमिका नाटय करावे लागेल. रुग्ण आणि समुपदेशक हे एकमेकांना भूमिका नाटयात नियमित भेटत असल्याप्रमाणे भेटतील असे सहभागींना सांगा.

- प्रत्येक गटाला ५ मिनीटे योजना आणि त्यांच्यामध्ये भूमिका नाटय करण्यासाठी द्या.
- भूमिका नाटय (उदा. तुम्हाला काय वाटले? तुम्हाला भूमिका करतांना निभावतांना काय वाटले?)
- प्रशिक्षकाला जेव्हा महत्वाचे भाग केले असल्याचे जाणवेल त्यावेळी भूमिका नाटय बंद करा (प्रत्येक गटात)
- प्रत्येक गटाने सादर केलेल्या भूमिका नाटयातील सकारात्मक आणि नकारात्मक भागांचे विश्लेषण करून ते प्रत्येक गटातील सदस्यांना सांगा.

प्रशिक्षक प्रत्येक गटाचे निरीक्षण करेल निरीक्षणासाठी उत्तरे आणि समुपदेशनाच्या कौशल्याची यादी दिलेली आहे.

पाचही गटांची भूमिका नाटय पार पडल्यानंतर त्या गटांना मोठया गटात आणून त्या सर्वासमोर बरोबर उत्तराच्या केसच्या स्लाईड्स प्रदर्शित करा.

प्रशिक्षकांनी गटांना प्रतिसाद देताना खालील गोष्टी लक्षात ठेवाव्यात

- प्रत्येक सहभागी बरोबर सन्मानाने/आदराने वागा. जनमुदायात समुपदेशकाच्या स्थानावर असणे अतिशय कठीण असते हे लक्षात ठेवा.
- समुपदेशन सत्रातील सकारात्मक गोष्टींवर जोर द्या.
- त्रुटी सुधारण्यासाठी सकारात्मक आणि अतिशय मृदुपणे सूचना करा.
- भूमिका नाटय आणि अन्य टीकात्मक सूचना काळजीपूर्वक द्या.
- हे करायलाच पाहिजे किंवा असेच केले पाहिजे यासारखे शब्द प्रयोग टाळा.

गटसत्रामध्ये क्रियात्मक भूमिका घेतलेल्या प्रत्येकाचे मूल्यमापन करा आणि सरावानेच चांगले समुपदेशक होता येते याबद्दल खात्री द्या. म्हणजे सरावाची सर्व कौशल्य दररोज वापरून समुपदेशक सराव करतील.

समुपदेशनासाठी केसेस

०१. ए आर व्ही घेण्यामध्ये सातत्य ठेवण्यासाठी समुपदेशन

श्रीमती अ हया ३५ वर्षांच्या असून त्या एच. आय. व्ही. संसर्गित आहेत, आणि त्यांची सी. डी ४ संख्या १८० आहे. वैद्यकीय अधिकाऱ्यांनी त्यांना ए. आर. टी. सुरु करायला सांगितले आहे. पण श्रीमती 'अ' ए. आर. टी घेण्यास तयार नाही कारण ए. आर. टी औषधांच्या अन्य परिणामांची त्यांना भीती वाटते. ए. आर. टी केंद्र तिच्या घरापासून खूप लांब आहे आणि ए. आर. टी केंद्राला नियमितपणे भेटी देणे त्यांना शक्य नाही.

तुम्ही तिचे समुपदेशन कसे कराल?

पी. पी. टी. सी. टी. द्वारे हस्तक्षेप प्रसूतीपूर्व

श्रीमती 'वाय' यांना तुम्ही गृहभेटीमध्ये भेटलात श्रीमती 'वाय' २३ वर्षांच्या असून त्यांना एच. आय. व्ही. चा संसर्ग झाला आहे त्या गर्भवती असून त्यांचा गर्भ ८ आठवड्यांचा आहे. त्यांच्याशी बोलत असतांना तुमच्या असे लक्षात आले की अजूनपर्यंत त्यांनी स्थानिक कोणत्याच प्रसूतीपूर्व केंद्रात नाव नोंदविलेले नाही.

श्रीमती 'वाय' च्या सासूबाईना प्रसूतीपूर्व दवाखान्यात नाव नोंदणी करणे आवश्यक वाटते नाही, कारण त्यांच्या कुटुंबातील सर्व प्रसूती दाईनेच केलेल्या आहेत.

श्रीमती. 'वाय' आणि त्यांच्या सासूबाईना समुपदेशन करतांना कोणत्या गोष्टी तुम्ही लक्षात ठेवाल?

०२. पी. पी. टी. सी. टी. हस्तक्षेप प्रसूती पश्चात/नंतर

श्रीमती 'एस' २५ वर्षांच्या असून त्यांना एच. आय. व्ही. चा संसर्ग झालेला आहे. नुकताच त्यांनी एका मुलीला योनीमार्गे पी. एच. सी मध्ये जन्म दिला आहे. जन्माच्या वेळी मुलीचे वजन थोडे कमी होते. त्या मुलीच्या वाढीबद्दल आणि आपला संसर्ग मुलीला होईल या कारणांसाठी श्रीमती 'एस' चिंतीत आहेत. तुम्ही त्यांना कशा प्रकारे मदत कराल?

०३. आर. टी. आय चा प्रतिबंध आणि शुश्रूषा

श्रीमती 'क्ष' त्यांच्या १८ वर्षांच्या मुलीला कु. 'वाय' हिला पी. एच. सी मध्ये घेऊन आल्या आहेत. गेल्या ६ आठवड्यांपासून कु. 'वाय' हिला अंगावरून अतिशय घाण वासाचे सतत पांढरे पाणी जात असल्याचे श्रीमती 'क्ष' ए. एन. एमला सांगत आहेत. मुलीला भूकही लागत नाही आणि तिचे वजनही कमी होत असल्याचे सांगत आहेत. पुढे त्यांनी कुटुंबिय लवकरच तिच्या लग्नाचेही ठरवत असल्याचे श्रीमती 'क्ष' यांनी सांगितले. तुम्ही तिला कशा प्रकारचे समुपदेशन द्याल.

०४. एच. आय. व्ही./एड्स शिक्षण आणि व्यवस्थापन

श्री. 'अ' २२ वर्षांचे असून रोजगारावर काम करताना हल्लीच त्यांना एच. आय. व्ही. चा संसर्ग झाला असल्याचे निदान झाले आहे. त्यांना एच. आय. व्ही. संसर्गाचा संपूर्ण माहिती नसल्यामुळे ते खूप घाबरले आहेत. त्यांच्या कुटुंबियांना त्यांनी त्यांच्या संसर्गाच्या स्थितीबद्दल कोणालाही सांगितलेले नाही कारण त्यांना वाळीत टाकले जाणची भीति वाटते आहे. ते सांगतात, त्यांना एड्स झाला आहे आणि आता लवकरच ते मरणार आहेत. तुम्ही त्यांना कशी मदत कराल?

समुपदेशन कौशल्ये आणि तंत्र	केले
<ul style="list-style-type: none">आरामदायी/मोकळेपणाचे वातावरण निर्माण करणे.आदर आणि सेवाभाव कळविण्यासाठी सांस्कृतिक दृष्ट्या योग्य असे हावभाव/वंदन करणे.बसावयाला आसन देणे.हळूवार आणि मंजुळ आवाजाचा उपयोग रितात करणेनजरेला नजर देणेक्लायंटकडे बघून बोलतात.सतर्क देहबोली आणि चेहऱ्यावरील हावभावसतत नजर देणे (पण रोखून बघणे नव्हे)मधुन मधुन हावभाव उदा मान डोलावून क्लायंटला त्याचे म्हणणे ऐकल्याची पावती देणेमाहिती काढून घेण्यासाठी खुले प्रश्न विचारणे.अनुरूप प्रश्न विचारणे.क्लायंटचे म्हणणे पक्के करण्यासाठी पुन्हा क्लायंटला तेच सांगणे. महत्वाचे मुद्दे आणि समस्यांवर क्लायंटला नीट समजत आहे की नाही हे पडताळून पाहाणे.	

विभाग ५ पालकांकडून मुलाला होणाऱ्या संसर्गाचा प्रतिबंध (पी. पी. टी. सी. टी) आणि बाळाचे लवकर निदान (ई आय डी)

अभ्यास १ पालकांकडून मुलांना होणाऱ्या संसर्गापासून प्रतिबंध करण्याबद्दलचे रुग्णांना शिक्षण.

- सहभागींना ५ गटात विभागा आणि प्रत्येक गटाला एक केस द्या.
- चर्चा करण्यासाठी त्यांना ५ मिनीटे द्या आणि त्यांच्या केसमध्ये एच. आय. व्ही. संसर्गाचा पी. पी. टी. सी. टी. द्वारे प्रतिबंध करण्यासाठी केलेल्या चर्चेचे मुद्दे लिहीण्यास सांगा
- गटातील एका प्रतिनिधीला पुढे येऊन चर्चेतील मुद्दे मोठ्या गटापुढे सादर करावयाचे आहेत.
- अन्य गटाना सादरीकरणावर प्रतिसाद देण्यास सांगा
- सहभागींना जर काही प्रश्न असतील तर प्रश्नांची समाधानकारक उत्तरे मिळाल्याची खात्री करा.

गट १

१८ वर्षांची एक मुलगी तुमच्याकडे आली आहे. ती तुम्हाला वर्षाभरात तिचे लग्न होण्याची शक्यता असल्याचे सांगते पण तिला एच. आय. व्ही. ची भीति वाटते. तिच्या मैत्रिणीचे गेल्यावर्षी लग्न झाले आणि प्रसूतीपूर्व तपासणीत तिला एच. आय. व्ही. चा संसर्ग असल्याचे निदान झाले आहे. तिला समुपदेशन करतांना कोणत्या गोष्टी तुम्ही लक्षात ठेवाल?

गट २

२३ वर्षांची एच. आय. व्ही. संसर्गित स्त्री तिच्या पहिल्यांदाच प्रसूतीपूर्व तपासणीसाठी आली आहे. तिचा गर्भ ६ आठवड्यांचा आहे. तिला आईकडून बाळाला होणाऱ्या संसर्गाला प्रतिबंधित करण्यासाठी समुपदेशन करत असतांना तुम्ही कोणते मुद्दे लक्षात ठेवाल?

गट ३

२२ वर्षांच्या एच. आय. व्ही. संसर्गित स्त्रीला गेल्या अर्ध्यातासापासून बाळंतपणाच्या कळा येत आहेत. ती पी. एच. सी. ला आली आहे तुम्ही तिची चौकशी कशी कराल आणि तिच्या बाळंतपणाच्या प्रक्रियेत सहभागी असाल तर एम. टी. सी. टी चा धोका कमी करण्यासाठी तुम्ही काय कराल?

गट ४

२४ वर्षांच्या एच. आय. व्ही. संसर्गित स्त्रिने तिच्या बाळाला जन्म दिला आहे आणि तिच्या बाळाला स्तनपान देण्याबाबत ती तुम्हाला विचारते आहे. तुम्ही या आधी किंवा प्रसूतीपूर्वी तिला कधीही भेटला नाहीत. तिला एम. टी. सी. टी समुपदेशन करतांना तुम्ही कोणते मुद्दे लक्षात ठेवाल?

गट ५

२६ वर्षांच्या एच. आय. व्ही. संसर्गित स्त्रीला स्वतःबद्दल आणि तिच्या बाळाच्या प्रसूती पश्चात पाठपुरावा आणि शुश्रूषेबद्दल तिच्या मनातील समस्याबद्दल विचारते आहे पी. टी. सी. टी चा धोका कमी करण्यासाठी तिला समुपदेशन करत असताना तुम्ही कोणत्या गोष्टी लक्षात ठेवाल?

अभ्यास २ बाळाचे लवकर निदान होण्यासाठी रुग्णांना शिक्षण

तुमच्या केंद्रात काही दिवसापूर्वी एका एच. आय. व्ही. संसर्गित स्त्रीने एका बाळाला जन्म दिला आहे. तिला बाळाच्या एच. आय. व्ही. च्या स्थितीबद्दल काळजी वाटते तर तुम्ही तिला कशी मदत कराल?

- बाळाच्या पित्याला आणि इतर कुटुंबियांना (जरूर असल्यास) यामध्ये गुंतवा/सहभागी करा.
- लवकरात लवकर बाळाचे निदान होण्यासाठी रुग्णांना त्याबद्दल शिक्षण द्या.

- जवळच्याच पी. पी. टी. सी. टी./आय. सी. टी.सी ला संदर्भित करा.
- पहिल्या ६ महिन्यात केवळ स्तनपान करण्यावरच भर द्या.
- वेळेत लसीकरण करा.
- आईला चांगला सकस आहार द्या.
- पुन्हा संसर्ग आणि गर्भारपणापासून वाचण्यासाठी सुरक्षित लैंगिक संबंधाबद्दल सांगा
- नियमित आणि वेळेवर पाठपुरावा घेण्याचे महत्व सांगा.

विभाग ७ संसर्गावर नियंत्रण आणि पी. ई. पी

अभ्यास—१ हात धुण्याचे तंत्र

सहभागींच्या दोन दोनच्या जोडया बनवा. मार्गदर्शिकेचा उपयोग करुन हात धुण्याच्या तंत्राच्या पायरी पायरीने उपयोग करायला सांगा.

अभ्यास २ स्वतःचे रक्षण करण्यासाठी असलेल्या उपकरणांचा वापर

एका स्वयंसेवकाला बोलवा आणि त्याला/तिला स्वतःचे रक्षण करण्यासाठी असलेली उपकरणे कशी घालवयाची आणि कशी वापरायचे हे सांगा.

अभ्यास ३ ब्लिच द्रावण बनविणे

स्वयंसेवकाला बोलावून त्याला/तिला ब्लिच चे द्रावण कसे करावयाचे याचे प्रत्याक्षिक दाखवायला सांगा

अभ्यास ४ सुईची योग्य तऱ्हेने विल्हेवाट

स्वयंसेवकाला बोलावून त्याला/तिला योग्य प्रकारे सुयांची विल्हेवाट कशी करायची याबद्दल प्रात्यक्षिक दाखवायला सांगा

विभाग ४
अनुसूचि

अनुसूचि

अनुसूचि	१	—	एच आय व्ही तपासणी —रॅपिड टेस्ट
अनुसूचि	२	—	समुपदेशनासाठी यादी
अनुसूचि	३	—	पी.पी.टी.सी.टी. विधाने चूक किंवा बरोबर उत्तरे
अनुसूचि	४	—	पी.पी.टी.सी.टी. तान्हया बाळांच्या आहारासाठी ३ सुरक्षित पर्याय— बाळांच्या आईला समुपदेशन देत असतांना लक्षात ठेवण्याचे काही महत्वाचे मुद्दे
अनुसूचि	५	—	आहारात बदल करण्यासाठी यादी
अनुसूचि	६	—	डब्ल्यू. एच. ओ विकासाचा तक्ता
अनुसूचि	७	—	जंतुविरहीत करण्यासाठी आणि निर्जंतूकीकरणासाठी मार्गदर्शिका
अनुसूचि	८	—	हातांच्या स्वच्छतेसाठी मार्गदर्शिका
अनुसूचि	९	—	ब्लिच पावडरने सुया आणि सिरीज जंतुहीन करणे
अनुसूचि	१०	—	वापरलेल्या सुया आणि सिरीजची विल्हेवाट लावण्यासाठी मार्गदर्शिका
अनुसूचि	११	—	जमिनीवर सांडलेले रक्त स्वच्छ करण्यासाठी— परिसर स्वच्छ ठेवण्यासाठी मार्गदर्शिका
अनुसूचि	१२	—	एच. आय. व्ही. शुश्रुषेमध्ये ए. एन. एम. ची भूमिका
अनुसूचि	१३	—	राज्य एडस् नियंत्रण संस्था (सॅक्स) ची यादी
अनुसूचि	१४	—	ए. आर. टी केंद्राची यादी
अनुसूचि	१५	—	समुदाय शुश्रुषा केंद्राची यादी (सी.सी.सी.)
अनुसूचि	१६	—	बदललेल्या सुविधांसह एकात्मिक समुपदेशन आणि तपासणी केंद्र (एफ. आय. सी. टी. सी)
अनुसूचि	१७	—	नॉको प्रमाणे दस्तावेज आणि अहवालाचे नमुने
अनुसूचि	१८	—	आईस ब्रेकर आणि एनरजायझरस

अनुसूचि १— एच. आय. व्ही. तपासणी रॅपिड टेस्ट

प्रयोग शाळेत एच. आय. व्ही. अँन्टीबॉडीज किंवा विषाणूंच्या तपासणी करून एच. आय. व्ही. शोधता येतो. एच. आय. व्ही. अँन्टीबॉडी तपासणीचे अनेक प्रकार

- रॅपिड तपासणी
- एलायझा (एन्झाईम लिंकड् ईम्युनोसॉरबन्ट अॅसे) रॅपिड टेस्ट
- वेस्टर्न ब्लॉट (निदान पक्के करण्यासाठी)

या सर्व तपासण्यांच्या प्रकारात रॅपिड टेस्ट अतिशय संवेदनशील आहे. ही तपासणी अगदी सोपी आणि सामान्यपणे केली जाते. ही तपासणी एच. आय. व्ही. ची प्राथमिक तपासणी करण्यासाठी उपयोगात आणली जाते.

या प्रकारच्या एच. आय. व्ही. च्या तपासणीमुळे क्लायंटना तपासणी पूर्व आणि तपासणी पश्चात समुपदेशन मिळू शकते. क्लायंटच्या एकाच भेटीच्या वेळी आणि अगदी थोड्याच वेळात त्यांच्या तपासणीचा निकाल मिळतो (५ ते ३० मिनीटांमध्ये) वैद्यकिय संदर्भ गरजेचे असतील तर ते ही मिळू शकतात.

प्राथमिक आरोग्य केंद्र बाहय रुग्ण दवाखाने, रक्तपेढया आय. सी. टी. सी., पी. पी. टी. टी. सी. ठिकाणी रॅपिड टेस्ट होऊ शकते.

रॅपिड टेस्टचे फायदे

- ही तपासणी अतिशय सोपी असून ही तपासणी करण्यासाठी कोणत्याही उपकरणांची गरज लागत नाही.
- खोलीतील तपमानालाच टेस्ट किट्सचा साठा ठेवता येतो.
- अतिशय दूर दुर्गम ठिकाणी असलेल्या आरोग्य केंद्रात (उदा. उपकेंद्र/प्राथमिक आरोग्य केंद्र इ.) आणि ज्या ठिकाणी एकाच दिवशी निकाल द्यावयाचे आहेत (उदा. आय. सी. टी. सी./रक्तपेढया इ.) अशा ठिकाणी ही तपासणी करता येते.
- या तपासणीसाठी होल ब्लड किंवा सिरम वापरता येते.
- या तपासणीचा निकाल आपल्या डोळ्यांना दिसू शकतो.
- यातून निर्माण होणाऱ्या कचऱ्याची विल्हेवाट लावणेही सोपे आहे.
- या तपासणीचे निकाल पारंपारिक एलायझा तपासणीसारखेच अचूक आहेत.
- जितक्या लोकांची तपासणी झाली आहे. त्यातील बऱ्याच लोकांना तपासणी पश्चात समुपदेशन आणि निकाल मिळतात. कारण हे सर्व एकाच भेटीत घडते.
- निकाल तत्परतेने मिळत असल्याने संसर्गित लोकांना ताबडतोब वैद्यकिय शुश्रूषा मिळणे शक्य होते.

पध्दत:—

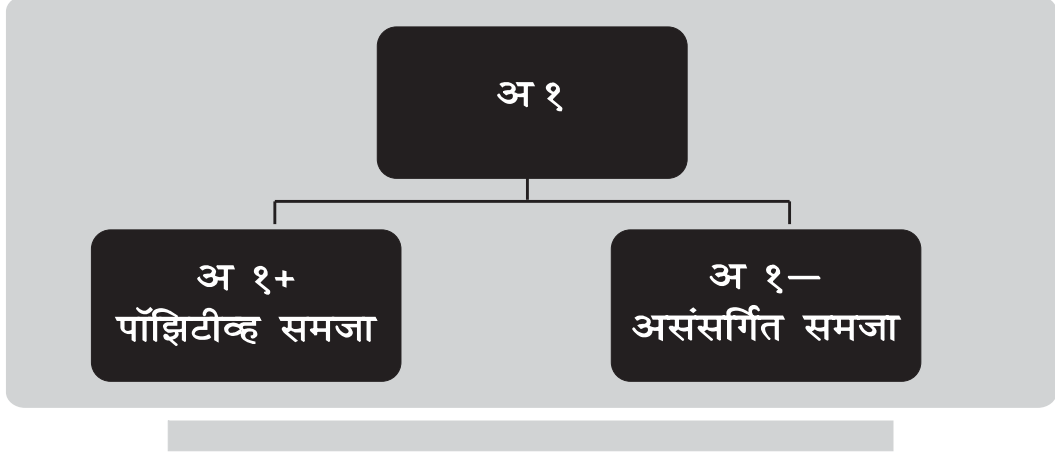
रॅपिड टेस्ट करण्यासाठी होलब्लड (बोटाच्या टोकाला टोचून) किंवा क्लायंटचे सिरम पातळ केले जाते आणि हे एच. आय. व्ही. अँन्टीजनशी जोडलेल्या तबकडीला लावले जाते.

या तपासणीचे सभांव्य परिणाम

- प्रतिगामी किंवा पॉझिटीव्ह/संसर्गित नियंत्रण कक्षेत आणि रुग्ण कक्षेत दोन कोणत्याही जाडीच्या रेखा दिसतील.
- संसर्गित नसणे नियंत्रण कक्षेत फक्त एकच रेखा दिसेल आणि रुग्ण कक्षेत एक ही रेखा दिसत नाही.
- अप्रमाण: रुग्ण कक्षेत एक रेखा दिसली तर नवीन तपासणी संच घेऊन पुन्हा तपासणी करणे आवश्यक आहे.

ही तपासणी नॉकोद्वारे केल्या जाणाऱ्या तपासणीच्या योजनेतील आहे. नमुना असंसर्गित/निगेटीव्ह आला तर तपासणीचा निकाल एच. आय. व्ही. साठी असंसर्गित समजला जाईल. पण जर नमुना संसर्गित/ पॉझिटीव्ह आला तर एच. आय. व्ही. चा संसर्ग आहे असे समजले जाईल आणि निकाल पक्क करण्यासाठी आय. सी. टी. सी. ला संदर्भित केले जाईल.

आरोग्य सेवकांनी तपासणी पूर्व समुपदेशन देणे गरजेचे आहे आणि तपासणी करण्यापूर्वी क्लायंटला सर्व माहिती सांगून क्लायंटची अनुमती घ्या आणि निकाल देण्याआधी तपासणी पश्चात समुपदेशन करा.

तपासणीच्या निकाल गोपनीय राखणे अतिशय महत्वाचे आहे. गोपनीयता राखल्यामुळे क्लायंटला आरोग्य सेवेबद्दल विश्वास वाटेलच आणि यामुळे जे अति जोखमीची वागणूक करत असलेले लोक एच. आय. व्ही. तपासणी करण्यासाठी प्रवृत्त होतील.

अनुसूचि २ समुपदेशनासाठी यादी.

ए एन. एम. साठी समुपदेशनाची यादी अनेक समुपदेशन सत्रांसाठी
यादी क्र. १ : प्रभावी समुपदेशनासाठी स्वतःचे मूल्यमपान

समुपदेशनाची कौशल्ये	केली
• आरामदायी वातावरण निर्माण करणे.	
• आदर आणि सेवाभाव कळविण्यासाठी सांस्कृतिक दृटया मान्य आणि योग्य हावभाव / वंदन करणे.	
• बसायला आसन देणे.	
• हळुवार आणि मंजुळ आवाजात बोलणे.	
• नजरेला नजर द्या.	
• क्लायंटकडे बघून बोला.	
• सतर्क देहबोली आणि चेहऱ्यावरील हावभाव	
• सतत नजर देणे (पण रोखून न बघणे)	
• मधून मधून हावभाव उदा. मान डोलावून बोलणे ऐकल्याची पावती देणे.	
• माहिती काढून घेण्यासाठी खुले प्रश्न विचारणे	
• अनुरूप / संबंधित प्रश्न विचारा	
• क्लायंटचे म्हणणे पटले आहे हे पुन्हा सांगून समज पक्की करा.	
• क्लायंटकडून मिळविलेल्या माहितीचा गोषवारा/सारांश समजायला क्लायंटकडून वेळ घणे.	
• महत्वाचे मुद्दे आणि समस्या क्लायंटला नीट समजले असल्याबद्दल खात्री करणे.	

यादी क्र. २ (अ) तपासणीपूर्व समुपदेशन फॉर्म

टीप:— सर्व वेळी क्लायंटच्या माहितीबद्दल गोपअिनयता पाळा

०१. वय..... वर्षे.
०२. लिंग— पु./स्त्रि./तृतीयपंथी.
०३. शिक्षण शिक्षित अशिक्षित (१-५ / ६-८ / ८-१० / ११-१२ पदवीधर/पदवी +
०४. व्यवसाय (स्थलांतरीत/स्थलांतरीत नाही)
०५. मासिक उत्पन्न रु.०-२,५०० / २,५०१-५,००० / ५,००१-७,००० / ७,००१-१०,००० / १०,००० पेक्षा जास्त
०६. वैवाहीक स्थिती विवाहीत/अविवाहीत/विधूर/ घटस्फोटीत/वेगळे झालेले/एकत्र राहणारे.
०७. वैद्यकिय इतिहास— तुमच्या क्लायंटला सध्या कोणतीही वैद्यकिय समस्या/किंवा लक्षणे आहेत का?
.. नाही/सतत येणारा ताप/वजनात घट/खोकला/जुलाब/गुप्तरोग/टी.बी/संधीसाधू आजार/ अन्य

कृपया खालील समस्याबाबत तुमच्या क्लायंटकडे चौकशी करा

०८. गेल्या ६ महिनयातील अति जोखमीची वागणूक
- प्रश्न — समुपदेशन आणि तपासणीचे कारण ?

- अ) दुषित रक्तामधून रक्त चढविल्यामुळे/ आय. डी. यू अवयव रोपण/गोंदणे
सुई टोचलयाने झालेली जखम
असुरक्षित लैंगिक संबंध—योनी/गुदद्वार/मौखिक
- ब) जोडीदार किंवा कुटुंबियांमध्ये संसर्गित आहेत — हो/नाही
- क) याबद्दल माहिती द्या
०१. एच. आय. व्ही./एडस् म्हणजे काय?
 ०२. संसर्गाचे मार्ग
 ०३. समज आणि गैरसमज
 ०४. एच. आय. व्ही. तपासणीबद्दल माहिती
 ०५. तपासणीचे स्वरूप आणि प्रक्रिया
 ०६. फायदे आणि परिणाम
 ०७. संसर्गित/पॉझिटीव्ह निदान म्हणजे काय?
 ०८. संसर्गित नाही याचा अर्थ काय?
 ०९. गवाक्ष (विंडो) काळ
०९. समुपदेशन द्या.
१. सुरक्षित लैंगिक संबंध (निरोधचे प्रात्यक्षिक दाखवा)
 २. आहार
 ३. स्वतःचे आरोग्य/स्वच्छता
 ४. सकारात्मक जीवन शैली
 ५. सुईची सुरक्षित वापर (आय. डी. यू. साठी)
१०. संधीसाधू आजार/गुप्तरोग/आर. टी. आय. याबद्दल चौकशी — हो/नाही
११. घरातील आधाराची व्यवस्था
१२. एच. आय. व्ही. ची स्थिती घरामध्ये कुटुंबियांना/जोडीदाराला उघड करण्याची इच्छा (जर निदान पॉझिटीव्ह असेल तर) हो/नाही

यादी क्र. २ ब तपासणी पश्चात समुपदेशन फॉर्म

टीप:— सर्व वेळी क्लायंटने सांगितलेली माहिती गोपनीय राहणे आवश्यक आहे.

०१. दिनांक/...../.....
०२. वय वर्षे
०३. लिंग पु. स्त्री/तृतीयपंथी
०४. निदान पॉझिटीव्ह आल्यास जवळच्याच एफ.आय.सी. टी. सी/आय. सी. टी. सी. ला संदर्भित करा.
०५. समुपदेशन करा
 - अ. निरोधचा उपयोग वाढविण्यासाठी
 - ब. लैंगिक जोडीदार कमी करण्यासाठी

- क. सुयांचा एकमेकांत वापर कमी करण्याबाबत ड. दारु/नशिले पदार्थ कमी करण्याबाबत
 ई. आहार फ. अन्य
०६. शिक्षण दिले आहे आणि/किंवा व्यवस्थापनासाठी संदर्भित केले आहे/गुप्तरोग/आर.टी.आय/
 संधीसाधू आजारांवर उपचार हो/नाही.
०७. एच.आय.व्ही. पॉझिटीव्ह/संसर्गित असल्याचा निकाल कुटुंब/जोडीदाराबरोबर चर्चा करण्याची गरज
 हो/नाही

यादी क्र. २ क पाठयपुराव्यासाठी समुपदेशन

टीप सर्व वेळी क्लायंटने सांगितलेली माहिती गोपनीय राहाणे आवश्यक आहे.

०१. दिनांक/...../..... ०२. वेळ (सत्र सुरु करतांना)
०३. वय वर्षे ०४. लिंग—पु/स्त्री/तृतीयपंथी
०५. क्लायंट एच. आय. व्ही. तपासणीसाठी गेला होता हो/नाही
०६. जर 'नाही' तपासणीला जाणे गरजेचे असल्याबद्दल पुन्हा समुपदेशन करणे हो/नाही
०७. क्लायंटअच्या मनातील एच. आय. व्ही. तपासणीबाबत असलेल्या समस्या/करणे
 भीतिबद्दल चर्चा केली हो/नाही
०८. ज्या क्लायंटसुना निकाल मिळाला आहे.
१. क्लायंटला निकाल व्यवस्थितपणे समजला आहे— हो/नाही
२. आय. सी. टी. सी. समुपदेशकाने दिलेल्या सूचनांचे क्लायंट पालन करतो का? हो/नाही
३. जेव्हा गरज भासेल त्यावेळी क्लायंट आय. सी. टी. सी ला पाठपुराव्याच्या भेटी देतो. हो/नाही
४. जर नाही, क्लायंटबरोबर न जाण्या विषयीच्या करणांची चर्चा केली आणि
 जाण्यासाठी प्रवृत्त केले हो/नाही
०९. समुपदेशन केले
- अ. निरोधचा उपयोग वाढविणे ब. लैंगिक जोडीदार कमी करण्याबद्दल
- क. एकमेकांत सुयांचा वापर कमी करणे ड. दारु/अन्य नशेच्या पदार्थांचा वापर
- ई. चर्चा

यादी क्र. ३ गृहभेट समुपदेशन फॉर्म

गृहभेट माहिती फॉर्म
 नोंदणी क्रमांक असलेल्या रुग्णाचे नांव
 लिंग — पु/स्त्री/तृतीयपंथी
 गृहभेटीचे कारणे
 आजूबाजूचा परिसर आणि शेजारी
 पाहिलेली सामाजिक आर्थिक परिस्थिती
 रुग्णांच्या भावनिक आणि शारिरीक स्थितीचे निरीक्षण
 प्रमुख शुश्रुषा करणारे
 शुश्रुषा करणारे/कुटुंबियाचा रुग्णाबद्दलचा दृष्टिकोन आणि वागणूक
 कुटुंबियांचे आपआपसातील दृष्टिकोन आणि वागणूक
 व्यक्त केलेल्या समस्या/मत/काळजी
 गृहभेट दिलेल्या व्यक्तीचे नाव
 भेटीसाठी विनंती केलेल्या व्यक्तीचे नाव
 विनंती केल्याचे दिनांक
 भेट दिल्याचे दिनांक